

Ni več soglasja

V razpravah o spremembi republiške ustave se je vseskozi oglašala težnja po racionalizaciji tudi v skupščini. Rezultat tega je med drugim, da se je število poslancev zmanjšalo od prejšnjih 400 na 285, kar je za dobro četrtino manj. Zdej ko je treba določiti volilne enote in razdeliti poslanske mandate, pa takega soglasja ni več.

Komunist — 14. febr. 1969

Važnejša kot časopisna hvala

»Važnejša kot časopisna hvala je za nas zavest, da dobro gospodarimo.« mi je dejal glavni direktor Kombinata lesne industrije Logatec Anton Antčević. »Ni šala brez izgube izvoziti letno za dva milijona dolarjev na Zahod. To gospodarstvenikom več pove kot hvalisanje o visoki produktivnosti, dobri proizvodni usmeritvi in organizaciji dela... Ujeli smo se s svetovnimi cenami in s svetovno konkurenco, to je vse.«

Delavska enotnost — 15. febr. 1969

Proizvodnja narašča

Po podatkih zveznega zavoda za statistiko industrijska proizvodnja v Jugoslaviji se naprej dinamično narašča. Vse panoge, razen tleh, so v januarju povečale proizvodnjo, ki je celo večja, kakor je predvideno v resoluciji o gospodarski politiki za letošnje leto. V letošnjem januarju je industrija namreč dosegla za 11 odstotkov večjo proizvodnjo kot v lanskem. V primerjavi s povprečno mesečno proizvodnjo v letu 1968 pa je bila januarjska industrijska proizvodnja manjša za 6,4 odstotka. Vendar je v januarju običajno, da se proizvodnja zmanjša.

Delo — 15. febr. 1969

Kolektiv je zamenjal vodstvo

Kolektiv »Trudbenik«, podjetja za izdelavo konfekcije je 13. februarja izločil zahteval, da direktor Zulfu Sikirić, tajnik podjetja Hilmiya Talisalmović, šef obrata Avdo Zeljković in v. d. šefa računovodstva Ivica Lavrić zapustijo podjetje, a organi upravljanja naj zamenjajo vse delovodje v obratih. Sestanek kolektiva so imeli po prekinitvi dela. Delavci so protestirali proti nepravilno obračunanim osebnim dohodkom za prejšnji mesec in zaradi nizkih prejemkov na sploh.

Borba — 15. febr. 1969

Protest proti plači

— Kolektiv prilipske gimnazije »Mir-če Acev« že tri mesece noče sprejemati osebnih dohodkov. Člani kolektiva gimnazije s tem protestirajo proti anomaliji, da profesor z nad 30 leti delovnega staža prejema 840 dinarjev ali 200 do 300 dinarjev manj kot drugi delavci z enakimi kvalifikacijami.

Delo — 14. febr. 1969

Med osemletko in nepismenstvom

Povsem razumljivo je, da imamo obvezno osemletno šolanje. Ni pa jasno, če je to tudi izvedljivo. Statistika namreč kaže, da približno 600.000 otrok ne izpolnjuje tega zakonskega dolga.

V Jugoslaviji je 14.000 osnovnih šol, a le 4600 popolnih. 8600 šol ima le štiri razrede. Od 2,9 milijona šoloobveznih otrok obiskuje polne osemletke le približno 2 milijona ali 78 odstotkov. In zakaj fako?

Nedeljski dnevnik — 16. febr. 1969

Vedno več turistov

Zvezni zavod za statistiko je objavil, da je bilo lani v Jugoslaviji skupno 3.893.442 turistov, približno 200.000 več kot predlanskim. Vsega je bilo 17.259.412 nočnin, kar je za približno 6 odstotkov več kot leto 1967.

Borba — 17. febr. 1969

Nogometaši milijonarji

Največjo zaslužno vsoto je v Boru prijavil neki inženir profesor rudarsko-metalurške fakultete v Boru. Od zasluženih 66.448 dinarjev bo moral plačati skoraj 10.000 dinarjev. Približno 60.000 dinarjev je zaslužil tudi več igralcev borskega kluba iz prve lige. Zaslužki inženirjev v rudarsko toplotniškem bazenu Bor so občutno nižji.

Politika ekspres — 15. febr. 1969

Slaba udeležba

Januarja so bili v kranjski občini zbori volivcev. Od 37.392 volivcev se je udeležilo zborov le 5,28% ali 1979 volivcev. Pri tem je zanimivo, da je znašala udeležba v mestu le 2,24% (17.997 volivcev — na zborih 404 volivcev), na podeželju pa 8,40% (19.395 — 1575), torej skoraj štirikrat več kot v mestu.

Dnevnik — 17. febr. 1969

Neupravičeni dobički

V začetku tega meseca je zvezni tržni inšpektor poslal po vsej državi svojo ekipo v akcijo...

Po desetih dneh so inšpektorji poročali: v 63 odstotkih skupnega števila pregledanih trgovskih kolektivov so odkrili nepravilnosti. Kakšni so ti prekrški, ki se nanašajo na zaračunavanje večje marže kot je dovoljena, se najlepše vidi iz neupravičeno pridobljenega in odvzetega dobička. Le-ta znaša 1.600.000 novih dinarjev.

Politika — 17. febr. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
26. II. 1969
STEV. 8

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Ob neusahljivem vrelcu revolucije

Ob 25. obletnici I. zasedanja Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) je bila 19. februarja letos v Črnomlju, v dvorani prosvetnega doma, torej na istem kraju, slovesnost, ki je potekla v pravem partizanskem vzdušju. Udeležili so se je nekdanji člani SNOS in drugi gostje, ki so se morali peljati v Črnomelj s posebnim vlakom, ker so bile zaradi visokega snega skoraj vse ceste za avtomobile težko prehodne. Slavnostno vzdušje je povzdignil zlasti invalidski pevski zbor, ki je zapel šest najbolj značilnih pesmi. Govoril je podpredsednik skupščine dr. Jože Brilej-Bolko. Predsednik občinske skupščine Črnomelj je povabil udeležence proslave na prigrizek, nato se je razvilo v sproščnem ozračju tovariško srečanje starih borcev.

Iz govora tovariša Brileja prinašamo dvojico najvažnejših odlomkov.

O odnosu republika - federacija

Prvo zasedanje prvega svobodno izvoljenega slovenskega parlamenta je bilo tisto revolucionarno dejanje, ki je odločilno vplivalo na razvoj ljudske oblasti in slovenske državnosti. Mnoge misli in ugotovitve, izrečene na tem zasedanju, nam še zdaj služijo kot napotilo za reševanje mnogih vprašanj, ki se danes na mnogo višji ravni razvoja postavljajo pred našo socialistično družbo.

Zadnji čas je tako na ravni federacije kakor tudi na ravni republike tekla v zvezi z ustavnimi spremembami široka razprava o potrebi po spremembi v odnosih med federacijo in republiko. Udeleženci v tej razpravi so se pogosto vračali k izhodiščem, iz katerih se je začela ustvarjati in rasti federacija. Na zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta v Črnomlju je tovariš Kardelj v svojem referatu prav o tem vprašanju med drugim poudaril, »da se naša federativna načela bistveno razlikujejo od marksističnih drugih federacij v svetu. V preteklosti so bile federacije velikokrat plod kompromisa med vladajočim narodom ter zatiranimi narodi, ki so do take mere razvili svoje osvobodilno gibanje, da so morali vrhovi vladajočih narodov popustiti. Federacije, ki so nastale na tak način, so se vedno nosile v sebi več ali manj elementov neenakopravnosti... Nova Jugoslavija nastaja... kot rezultat prepričanja narodov Jugoslavije, da je federativna Jugoslavija najboljše in najbolj trdna oblika za maksimalno zavarovanje svobodnega razvoja slehernega od njih. Zato narodi na ta federativni odnos ne gledajo kot na nekaj večno nespremenljivega, marveč se dobro zavedajo, da se bo menjal tudi ta, če bodo to zahtevali interesi svobodnega razvoja teh narodov.«

Nedavne spremembe zvezne ustave naj omogočijo, da republike in pokrajine v spremenjenih družbenih in političnih okoliščinah bolj dosledno uveljavijo svoje izvirne, suverene pravice ter da se dosledneje uresničuje načelo, napisano v zvezni ustavi, načelo,

na katerem je bila tudi zgrajena nova Jugoslavija, namreč da delovni ljudje in narodi Jugoslavije uresničujejo v federaciji tiste svoje pravice, ki jih v skupnem interesu prenesejo nanje, vse druge pa v socialističnih republikah.

Za dosledno uresničevanje tega ustavnega načela bodo potrebni

ljanja. Pravica republike, da samostojno zagotavlja svoj gospodarski razvoj, pa še zdaleč ne pomeni zmanjševanja vloge federacije, ki je danes prav tako življenjskega pomena za narode in narodnosti Jugoslavije kot med narodnoosvobodilno borbo, v času njenega konstituiranja. V interesu vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti je, da se krepki federacija kot samoupravna skupnost vseh delovnih ljudi ter narodov in narodnosti, da kot najvišja samoupravna skupnost zagotavlja razvoj samoupravljanja in osvobajanja dela ter da zagotavlja izvajanje z ustavo določenih pravic vsakega naroda da razpolaga s sadovi svojega dela. Taka dejavnost bo prav gotovo krepila federacijo. Nadnacionalno odtujevanje sadov dela pa nasprotno samo slabi materialne osnove samoupravljanja, ogroža ekonomske pogoje enakopravnosti narodov in

zamisliti nadaljnji razvoj samoupravljanja brez krepitve samoupravnih odnosov v komuni, brez vključevanja najširših ljudskih množic — kakor bi se izrazil B. Kidrič — v odločanju o skupnih interesih delovnih ljudi in občanov. Krepitev občine kot temeljne družbenopolitične skupnosti pa pomeni predvsem krepitev vloge občinske skupščine kot kolektivnega telesa in polno odgovornost občinskih organov uprave občinski skupščini, ne pa posameznim skupščinskim funkcionarjem ali pa posameznim vplivnim zaprtim skupinam. Samoupravljanje v občini pa se ne končuje v občinski skupščini, temveč mora rasti iz samoupravljanja v delovnih organizacijah in v krajevnih skupnostih kot obliki samoupravnega združevanja občanov in delovnih ljudi v cilju uresničevanja skupnih interesov in neposrednega vpliva na mehanizem občine. In končno,

mного večji napor. Številna področja in odnose družbeno-ekonomskega sistema, ki bi v skladu z navedenim ustavnim načelom morala biti v pristojnosti republike, ožjih družbenopolitičnih skupnosti in delovnih organizacij, še vedno ureja federacija. Hitreje kot doslej je treba federacijo osvoboditi vseh tistih ekonomskih, zakonodajnih in organizacijskih funkcij, ki ne ustrezajo več že doseženi stopnji samoupravnega socialističnega razvoja. Pogoji za uspešen razvoj samoupravnega družbenega sistema ni samo načelna enakopravnost narodov, ampak tudi takšna politika, ki v konkretnih ukrepih upošteva, kakšne bodo njene posledice za nadaljnji razvoj posameznih sestavnih delov federacije. Samo takšna politika utrjuje enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, ne pa predpisi iz ustave na podlagi nekakega povprečja, ki pri različni strukturi gospodarstva in pri različni ravni razvoja največkrat ustvarjajo neenake pogoje gospodarjenja, kar seveda slabi materialno osnovo za enakopravnost narodov ter istočasno slabi pogoje za nadaljni razvoj samouprav-

narodnosti in končno-slabi samoupravo kot samoupravno skupnost narodov in narodnosti Jugoslavije.

O družbenem razvoju

Razvijanja komunalnega sistema se moramo lotiti konkretno in realno, brez idealiziranja in šabloniziranja, toda tudi z zaupanjem v delovnega človeka, v njegovo pripravljenost, da svoj osebni interes in lokalne interese usklajuje z interesi širše skupnosti, s širšimi nacionalnimi interesi. Za to svojo pripravljenost je slovenski delovni človek dal najprepričljivejše dokaze v najusodnejših dneh naše zgodovine, v narodnoosvobodilni vojni. To svojo pripravljenost je nešteto-krat dokazal v vsej povojni dobi graditve in znova dokazuje v uresničevanju godpodarske reforme.

V našem samoupravljalnem družbenem sistemu je občina temeljna družbenopolitična skupnost delovnih ljudi in občanov na določenem območju. Težko si je

krepitev vloge občine si je nemo-gočje zamisliti brez zagotovljenega stalnega vpliva občanov in občinskih skupščin na kreiranje in izvajanje širše, nacionalne politike. Demokratični, humanistični socializem na temeljih samoupravljanja lahko gradimo samo, če sta izhodišče in cilj graditve socialističnih odnosov delovni človek in njegova vloga nosilca družbene reprodukcije.

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

Dogodki tedna

V Beogradu se je sestal izvršni komite CK ZKJ in razpravljati o pripravah na IX. kongres ZKJ, ki se bo po sedanjih predvidevanjih začel 11. marca s svečano sejo v čast 50. obletnice KPJ. Naslednjega dne naj bi se začel delovni del kongresa in bi trajal štiri dni. Delo bo teklo prva dva dni na plenarnih sejah, druga dva dni pa v šestih komisijah.

V zvezni skupščini v Beogradu se je začela prva konferenca ZSJ, ki so ji poleg 320 delegatov in 107 članov sveta prisostvovali tudi predstavniki vseh zveznih družbeno političnih organizacij. Edina točka dnevnega reda je bila razprava o samoupravnem dogovarjanju v našem družbenem in samoupravnem sistemu. Sprejeli so temeljni dokument o vlogi sindikatov v samoupravnem dogovarjanju, pregledali pa so tudi delo ZSJ po šestem kongresu.

Sindikati slovenskih šol na Tržaškem je razglasil enodnevno stavko vseh učiteljev in profesorjev. Podobna stavka je bila pred tednom dni tudi na Goriškem. In zakaj ta protest? Kljub določilom londonske spomenice in pred osmimi leti sprejetega temeljnega zakona o slovenskih šolah je pravni in ekonomski položaj mnogih slovenskih profesorjev in tudi učiteljev še neurejen. Razen proti mnogim krivicam protestirajo slovenski šolniki tudi proti ravnanju tržaških šolskih oblasti, ki v območja slovenskega šolstva imenujejo predvsem ljudi italijanske narodnosti.

Palestinski komandosi so to pot prenesli mesto svoje dejavnosti v Zürich, kjer so trije moški in ena ženska z avtomatskim orožjem napadli izraelsko potniško letalo boeing 707 v trenutku, ko se je pripravljalo, da bo z letališča v Zürichu odletelo v Tel Aviv. Pri napadu sta bila ranjena pilot in še en član posadke, od atentatorjev pa je bil eden ubit, ostale tri atentatorje pa je policija aretirala. Od 17 potnikov nihče ni bil ranjen. Švicarska vlada se je opravičila Izraelu in obžalovala, da so na švicarskem ozemlju napadli izraelsko letalo. Vprašanje je, kako bo Izrael reagiral na ta ponoven napad, pri tem ne izključujejo možnosti, da ne bi Izrael znova uporabil sile. Tudi generalni sekretar ZN U Tant je obsodil napad na izraelsko letalo v Zürichu, nato pa pozval izraelsko vlado, naj ne stori nobenih povračilnih ukrepov.

Med obiskom enot VI. ameriške flote v Istanbulu, med ladjami je bila tudi letalonosilka »Forestall«, so se razvneli med pristajališči levičarskih in desničarskih političnih strank krvavi nemiri in spopadi. Več ljudi je bilo aretiranih, ranjenih in ubitih. Demonstracije so se razširile tudi na druga turška mesta. Spricho vsega tega vlada-joči stranki ne bo lahko izbrisati krvavega madeža. Z obiskom ameriške flote pa so dosegli ravno nasprotni učinek. Namesto da bi se ameriško turško prijateljstvo okrepilo, se je znatno poslabšalo.

Premieri nordijskih držav so imeli v Helsinkiju že tretji sestanek v tem letu, ki je bil posvečen načrtom za krepitev nordijskega gospodarskega sodelovanja. To pot je bil sestanek v znamenju okrepjenih zunanjepolitičnih pritiskov na Skandinavijo. Znano je, da na to nordijsko gospodarsko osamosvajanje, Moskva ne gleda preveč s prijaznimi očmi. Finski predsednik Kekkonen, ki sodi med politike, ki imajo z Moskvijo najboljše odnose, se doslej uradno ni izjasnil o nordijskem sodelovanju, znano pa je, da se na tistem zavzema za nordijsko gospodarsko zvezo.

Po štirinajst dnevnem bivanju v Italiji se je vrnil v domovino član sveta federacije in član predsedstva CK ZKJ Edvard Kardelj, ki je vodil delegacijo ZKJ na XII. kongresu KPI v Bologni. Po zaključku kongresa je Kardelj imel v Rimu razgovore s predsednikom republike Saragatom, premierom Morom, zunanjim ministrom Nennijem in podpredsednikom vlade De Martinom. O vtisih v Italiji je Kardelj izjavil: »Zelo sem zadovoljen z razgovori, ki sem jih imel z italijanskimi državniki. Bili so zares zelo prijateljski in odprti. Dotaknili smo se najvažnejših vprašanj, ki zanimajo obe državi, tako mednarodnih kot tistih, ki zadevajo nekatere probleme iz dvostranskih odnosov.«

Bivši šef italijanske tajne policije Giovanni de Lorenzo je obtožil 12 italijanskih generalov in polkovnikov, da so kršili državne tajne in zlorabljali uradne dokumente. Obtožil je tudi bivšega poveljnika sil atlantskega pakta za južno Evropo Pietra de Martina. Ta senzacionalna poteza bivšega šefa tajne obveščevalne službe, ki se je umaknil iz vojaškega življenja in postal poslanec monarhistične stranke, je zbudila občo pozornost. Ocenjujejo jo kot maščevanje proti vsem tistim, ki so svojčas uničili njegovo policijsko kariero z afero, ki je pretresla italijansko tajno obveščevalno službo.

Nedavno je zahodnonemška komisija zasliševala znanega atomskega fizika Wernerja von Brauna v zvezi s taborišči v nacistični Nemčiji. Komisija je hotela ugotoviti dejstva o pobijanju vojnih ujetnikov iz taborišča Nordhausen, ki so bili obtoženi sabotaže pri graditvi raket »V-2«, s katerimi so Nemci bombardirali Anglijo. Von Braun, sedanjí vodilni ameriški strokovnjak za vesoljske rakete, je med vojno gradil rakete »V-2«.

Pred kratkim pa so obtožili tudi dr. Gerstenmaierja, bivšega predsednika zahodnonemškega parlamenta, potem ko je sprejel pretrano visoko odškodnino kot žrtev nacističnega preganjanja, češ da je bil Himmlerjev agent v nacistični obveščevalni službi v tujini.

Vzhodna Nemčija in Sovjetska zveza sta zelo ostro reagirali na sklep bomske vlade, da naj bodo volitve novega predsednika zahodnonemške republike v Zahodnem Berlinu. V Moskvi so že uradno sporočili, da bodo v začetku marca v centralnem in zahodnem delu DR Nemčije manevri sovjetskih enot v tej deželi in čet ljudske armade DR Nemčije. Manevrom bo poveljeval vrhovni poveljnik sil Varšavskega sporazuma maršal Ivan Jakubovski.

Ameriški predsednik Nixon se od nedelje mudi v Evropi. V tednu dni, kolikor bo trajala njegova turneja po Evropi, bo obiskal London, Bruselj, Bonn, Zahodni Berlin, Pariz in Rim. V Rimu bo obiskal tudi papeža Pavla VI.

V torek je v Parizu umrl bivši predsednik vlade v predvojni Jugoslaviji Dragiša Cvetković, ki je že dolgo časa živel v Parizu. Za Cvetkovića je znano, da je leta 1941 podpisal zloglasno sramotno pogodbo z Nemčijo, proti kateri se je jugoslovansko ljudstvo odločno uprlo.

Po dolgotrajnih nemirih v Pakistanu, se je predsednik Ajub Kan odločil in sporočil po radiu, da se bo umaknil s položaja šefa države s tem, da ne bo več kandidiral na prihodnjih predsedniških volitvah, ki naj bi bile pred 17. marcem prihodnjega leta. Mandat Ajuba Kana poteče januarja 1970.

V Bagdadu so spet izvršili sedem od osmih smrtnih obsodb, osmega obsojenca pa je iraško posebno sodišče pomilostilo na do smrti prisilno delo. Med obsojenci ni bilo, kot pravijo, nobenega Zida. Bojda so zbirali vojaške informacije za Izrael in širili govore o neslogi v stranki Bass. Vsi obsojenci so bili poklicni vojaki ali vojaški obvezniki.

Kitajska vlada je sklenila, da ne pošlje svojega predstavnika na napovedani 135. sestanek kitajskih in ameriških diplomatov v Varšavi. Sestanek je bil napovedan za 20. februar letos, na predlog Kitajcev. Kakor pojasnjuje kitajsko zunanje ministrstvo, je glavni razlog afera kitajskega diplomata Liao Ho Suja, ki je zapustil kitajsko veleposlaništvo v Haagu in zaprosil za azil v ZDA.

PRED III. SKUPŠČINO ZZZ NOV SLOVENIJE

Odlomek iz poročila: Tradicija NOB

Vsebinska posameznih poglavij poročila, ki ga je pripravilo predsedstvo republiškega odbora za tretjo skupščino ZZZ NOV Slovenije, bo razumljivejša, če začnemo z ugotovitvijo iz uvoda:

»Zveza združenj borcev je postala pomemben dejavnik v napori za poglobitev samoupravnega mehanizma v celotnem družbenem življenju ter pri izvajanju družbene in gospodarske reforme. Večina članov naših organizacij je še vedno med najbolj aktivnim delom prebivalstva, bodisi da sodelujejo pri oblikovanju novih načrtov nadaljnjega razvoja, bodisi da s kritično besedo opozarjajo na nevarnosti pri sprejemanju nedognanih odločitev, ne zato, da bi jih podpisali ali ovirali, pač pa zato, da se v mejah objektivnih možnosti uresničujejo smotri, za katere so se nesebično borili.

Skupno in enotno nastopajo pri urejanju občutljivih življenjskih pogojev nekaterih kategorij članstva. Pri urejanju teh problemov je treba posebej naglasiti izredno razumevanje in napore republiške skupščine in izvršnega sveta SR Slovenije za hitrejšo in uspešnejšo urejanje invalidskih, socialnih in stanovanjskih zadev velikega dela našega članstva.«

Štiriletna mandatna doba republiškega odbora je minila in med najpomembnejše uspehe tega razdobja sodijo vsekakor tisti, ki jih je ZZZ NOV Slovenije dosegla na področju razvijanja revolucionarnih tradicij.

Predvsem je republiškemu odboru uspelo koordinirati delo, dejavnost in posamezne akcije vseh družbenih organizacij in mnogih ustanov. Pri tem je treba naglasiti izvedbo vsakoletnih velikih, množičnih in pomembnih akcij, kot so: pionirski pohod po poteh partizanskih kurirjev, kurirčkovo pošto, simbolični tabor Sutjeska ter različne inačice pohodov v partizanske kraje, pri katerih sodelujejo Zveza prijateljev mladine, Zveza tabornikov in vodstva posameznih šol.

Odbori bivših partizanskih enot združujejo v občini vse borce, aktiviste, mladince, tabornike in šolsko mladino. Doselej je ustanovljenih 77 takih enot, ki prirejajo srečanja, pohode predavanja itd. Občinske skupščine so podelile 62 domolovnih brigad, grupam odredov, odredom in bataljonom.

V zadnjih štirih letih je ZZZ NOV Slovenije posvetila precejšen del svojih prizadevanj pospeševanju oblikovanja zgodovine NOV. Ustanovljena je posebna knjižna zbirka: Knjižnica NOV in POS, v kateri je izšlo že 11 knjig, pripravljajo pa še kakih 80 monografij partizanskih brigad in odredov.

Naloga knjižnice NOV in POS je posredovati mladim rodovom čim vernejšo sliko herojske poti slovenskega naroda v letih 1941–1945. Zato je komisija za zgodovino sveta za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru izdala posebno brošuro »Programska in metodološka načela za pripravo knjig Knjižnice NOV in POS«, ki služi kot priročnik avtorjem in odborom.

Treba je poskrbeti, da noben zgodovinski dogodek ne bo utonil v pozabo. Zato moramo pozdraviti in podpreti prizadevanja tistih, ki se zavzemajo za to, da bi pripravljali in objavljali kronike ali orise širših lokalnih območij več občinskih odborov ZZZ NOV.

V okviru sveta za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZZ NOV Slovenije sodi več komisij. Naloga komisije za spomeniško dejavnost je predvsem vzdrževanje in obnavljanje že obstoječih spomeniških objektov. So pa še druge dejavnosti, ki jih opravljajo posebne komisije. Na področju upodabljalajočih umetnosti so začeli izdajati vrsto albumov pod naslovom »Umetnost in revolucija«, katere prvi zvezek je že skoraj razprodan. Glasbeniki pripravljajo izdajo vse glasbene bere med NOB.

Pod okriljem ZZZ NOV Slovenije je tudi partizanski invalidski pevski zbor, ki letos praznuje že 25-letnico svojega obstoja. Od zadnje skupščine do danes je priredil 147 koncertov. Gostoval je tudi v Bolgariji, Italiji, Avstriji in Holandiji.

Na republiškem odboru ugotavljajo, da je problem učbenikov in učnih programov, nanašajočih se na NOB, še vedno pereč. Pomembno vlogo je imela ZZZ zlasti pri oblikovanju vsebine zgodovine NOB v osnovnih in srednjih šolah. Vso skrb je posvetila tudi učbenikom in pripomočkom, ki obsegajo tematiko NOB in povojni razvoj.

V področje razvijanja tradicij NOB pri republiškem odboru ZZZ NOV Slovenije sodijo tudi festival »Kurirček«, kurirčkova pošta pa tudi neposredni stiki z dnevnim in periodičnim tiskom, sem sodi tudi »TV 15«, ki je glasilo ZZZ NOV Slovenije, RTV, film in založništvo. Pri tem ne gre prezreti revije »Kurirček«, ki je našla svoj življenjski prostor med mladino, in revije »Borec«, ki obravnava predvsem tematiko NOB in revolucije.

Republiški odbor je ustanovil tudi nagrado vstaje slovenskega naroda, ki jih podeljuje za objavljenega umetnika in znanstvena dela in ki jih je prejelo že 17 umetnikov in znanstvenikov.

Pri vsej tej dejavnosti ne smemo prezreti športnih manifestacij,

kot so »Pohod po poteh partizanske Ljubljane« in »Smuk XIV. divizije na Štajerskem«.

Vse navedeno so samo drobci tistega, kar je republiški odbor ZZZ NOV Slovenije naredil in dosegel s svojo dejavnostjo na področju razvijanja tradicij NOB. Nekoliko več o tem, a tudi ne vse, je napisano v poročilu za 3. skupščino ZZZ NOV Slovenije.

V. M.

Tretja redna skupščina ZZZ NOV Slovenije bo 27. marca

Najpomembnejši točki dnevnega reda seje republiškega odbora ZZZ NOV Slovenije, ki je bila 21. februarja pod predsedstvom Franca Leskoška, sta bili osnutek poročila in določitev datuma za tretjo redno skupščino.

K obravnavanemu osnutku poročila, ki ga je predsedstvo že na svoji seji 11. februarja v marsičem spremenilo in dopolnilo, so imeli tudi člani republiškega odbora nekaj pripomb in spreminjalnih predlogov.

Po sprejetju poročila so se pogovorili o sklicanju tretje redne skupščine ZZZ NOV Slovenije in sklenili, da bo skupščina 27. marca v Ljubljani. V zvezi s tem sklepom so določili tudi, da bo skupščina izvolila 75-članski republiški odbor, ki bo vodil delo Zveze v prihodnji mandatni dobi. Republiški odbor je pooblastil predsedstvo, da sestavi predlog kandidatne liste ter ga pošlje vsem občinskim odborom ZZZ NOV, da bodo o njem razpravljali ter predlagali spremembe in dopolnitve.

Sprejeli so tudi predlog poslovnika za delo tretje skupščine in nato prešli na obravnavanje pravnika o povračilu osebnega dohodka in drugih povračilnih članom predsedstva republiškega odbora ZZZ NOV Slovenije. Po živahni razpravi o posameznih členih in sprejetju nekaterih sprememb je republiški odbor pravilnik odobril.

Na seji je stekla beseda tudi o nekaterih pomanjkljivostih pravnika o podeljevanju nagrad vstaje, zato so ta pravilnik ustrezno spremenili.

Priprave na tretjo redno skupščino ZZZ NOV Slovenije se torej živahno nadaljujejo. Razprava na seji pa je pokazala, da bodo terjale že precej dela in prizadevanj. Po do sedaj opravljenem delu lahko sodimo, da bo skupščina dobro pripravljena.

V. M.

Srečanje v Rožu

Ko so se letos, 2. februarja, poklonili spomenu narodnega heroja Matije Verdnička-Tomaža ob 25. obletnici njegove smrti in so si na pokopališču v vasi Sveče v Roški dolini na Koroškem, začeli segati v roke nekdanji tovariši iz te in one strani meje, so zaživeli spomini na tiste najtežje dni v zadnji vojni. Stari možaki, prijazne partizanske mamice, vsi so vabili k njim na dom, spraševali po tem in onem tovarišu.

Posedli smo se. Zraven je bila tudi 75. letna Marija Červ iz Kočevja. Rojena je bila v Svečah na Koroškem. Toda že polnih 42. let je v Kočevju. Kljub temu pa ima v svojem naglasu še vedno nekaj koroškega, kar jo dela še bolj simpatično. Prav tam v Svečah, v skupnem grobu z Verdničkom ima tudi ona pokopana dva sinova: Ivana in Aleksandra. Oba sta padla kot partizana v domačem kraju. Prinesla jima je rože.

»Toliko let ste že v Kočevju. Kje vam je danes ljubše, v rodnih Svečah ali tam ob Rini? Bi vam bilo ljubše, če bi bila sinova pokopana blizu vašega sedanjega bivališča?« je bilo vprašanje.

»Rada sem v Kočevju. Lepo je. Toda v rojstni kraj zelo rada pri-

dem. Sinova pa, če jima je že bilo usojeno, da padeta, mi je lažje, da sta padla in tudi pokopana tu na domačih tleh,« je dejala Marija.

Potem je še pripovedovala, kako so v Črnem potoku leta 1938 ustanavljali prvo celico KP, kako je bilo s hčerko v partizanih, kako so moža odgnali Italijani takoj 1941. leta, kaj vse je ona doživela v Auschwitzu in podobno. Doma v Svečah in v tej dolini Koroške, kot je dejala, pa je trdna zibelka Slovencev. Njeni starši še nemško sploh znali niso. Šele v poznejšem času je začel močnejši pritisk na slovensko manjšino.

Potem je zadonela tista »Gorčez izaro...«, »Hej brigade...« Ni bilo konca! A vmes pogovori. Bogo je pripovedoval kako so Nemci zajeli celotni bunker. Bili so pač izdani. Od šestnajstih v bunkerju so bili samo štirje zdravi. Vsi drugi so bili ozeblji, bolni, ranjeni — nesposobni. Nemci so vse pobili. Ujeli pa so mladega kurirja. Na policiji so hoteli iz njega iztrgati čimveč podrobnosti. Pretepali in mučili so ga, a ta ni hotel niti ziniti. Od besa so ga ustrelili kar na zasliševanju.

Veliko je bilo takih spominov.

Velik krvni davek so dali na Koroškem za pravičnejši red med ljudmi. Tudi 66. letni Gregor Ratz-Jaka iz Sveč ne more pozabiti s kakšnim navdušenjem so sprejeli prve aktiviste in partiza-

ne, jim pomagali. V njegovi hiši v Svečah so zbirali razno blago, hrano, sanitetni material, pošto in od tam nosili na razne strani partizanom. Spraševal je o Primožiču, o Ahacu in drugih, ki so bili v tistih nevarnih časih pri njem.

Ob slovesu smo si želeli, da bi se še srečali na oni ali pa na tej strani Karavank.

K. MAKUC

Besede naših dopisnikov

Letna skupščina ZZB NOV Ljubljana - Tabor

Dne 30. jan. t.l. so imeli člani in članice ZB na Taboru v Ljubljani svojo letno skupščino, in sicer v mali dvorani Partizana Tabor, ki so jo vso napolnili.

Po uvodni formalnosti in počitvi umrlih članic in članov naše krajevne organizacije v lanskem letu je predsednik Andrej Rupnik podal izbrano poročilo, v katerem je najprej obravnaval svetovno politični položaj, zlasti poslabšanje politično vojaškega položaja v Evropi po vojaški okupaciji Češkoslovaške, ker je bila tudi Jugoslavija zelo prizadeta zaradi svojega odločnega odpora. V naši notranji politiki je zlasti podrtal uspehe v gospodarstvu, medtem ko se je družbena reforma — je dejal — pričela resno izvajati šele po študentskih demonstracijah lanskega junija.

Vendar kljub tej težki politični in vojaški situaciji naše države je bil na splošno zabeležen napredek, zlasti ker so se konkretneje obravnavala vprašanja in problemi borcev NOV. Tako nam je skupščina SR Slovenije lansko leto pozitivno odgovorila na naše resolucije, kar je članstvo sprejelo z zadovoljstvom. Tako je med drugim republiška skupščina odgovorila, da se bo izvršil popis vseh borcev NOV, nadalje da bo mestni svet Ljubljane sestavil osnutek predpisov — obrednik o organizaciji civilnih pogrebov in kot najvažnejše, da bo zvezna skupščina pripravila in izdala zakon o odgovornosti javnih funkcionarjev. Enako dobro je naša krajevna organizacija tesno sodelovala z občinsko socialno komisijo Ljubljana-Center. Tako je bil rešen marsikateri pereč problem naših borcev. Nadalje je tovariš predsednik naglasil, da je bilo delo odbora v lanskem letu uspešno, saj so bili ugodno rešeni skoraj vsi kričeči primeri socialno ogroženih borcev po socialno zdravstveni in stanovanjski liniji.

V zanimivi in kvalitetni razpravi, ki je sledila poročilu tovariša predsednika, so diskutanti zahtevali, naj besedam sledijo dejanja; med drugim so poudarili, da je treba čimprej sprejeti zakon o borcih NOV, zakon o odgovornosti javnih funkcionarjev, izdajo obrednikov za civilne pogoje. Zlasti so poudarili, da je treba javno ožigosati vseh 118 funkcionarjev, ki so dobili brezplačne kredite z rokom vračila šele po letu 2010. Obsodili so njih nemoralno in nepošteno dejanje, ki je tem hujše, ker danes primanjkuje denarja za najbolj nujne potrebe socialno ogroženih borcev.

Članstvo je na skupščini zahtevalo, naj višji družbeno-politični forumi čimprej uresničijo že lani

sprejete sklepe in naj se končno pride od besed k dejanjem.

ANDREJ RUPNIK

Sprejeli so delovni program

Dne 7. februarja se je prvič sestel novo izvoljeni občinski odbor ZZB Maribor pod predstvom Janeza Hribarja, ponovno izvoljenega za predsednika.

Izvolili so predsedstvo, podpredsednika, predsednike komisij in stalnega zastavonošo ter sprejeli program dela s 23 točkami, razdeljenimi po komisijah.

Med drugim so sklenili, da bo do najbolj zaslužne žlane ZZB, ki so se vsa leta po vojni odlikovali pri graditvi socializma, predlagali za odlikovanja.

Še naprej bo odbor posvečal posebno skrb — zlasti pa zdravstveno stanju borcev in invalidov. Lani je bil odziv invalidov za zdravljenje v klimatskih zdraviliščih majhen, ker so imeli na izbiro premalo zdravilišč, v glavnem le na območju Slovenije. Toda na pregledih v dispanzerju za borce so ugotovili, da je mnogo borcev in invalidov nujno potrebnih zdravljenja. Občinski odbor ZZB je denar za zdravljenje invalidov že zagotovil prek zavoda za socialno zavarovanje.

Dispanzer za borce je v Jugoslaviji edina ustanova te vrste. Deluje za območje mariborske, lenarške, bistriške in ormoške občine. Najbrž se bodo priključile tudi druge bližnje občine. Dispanzer so ustanovili na pobudo Janeza Hribarja.

Nadalje je odbor predlagal, da bi s sodelovanjem komisije za rezervne oficirje in podoficirje pri republiškem odboru pri vojaškem okrožju Maribor ustanovili sodišče časti za rezervne starešine.

RUDI PUŠENJAK-URAGAN

Uspešno delo ZROP Krmelj

Zelo številna udeležba na občnem zboru ZROP Krmelj, ki obsega območje krajevnih uradov Šentjanž in Tržišče, priča o dejavnosti te organizacije, katere sodi med najboljše v občini Sevnica. Poudariti je treba, da so posamezni člani prišli peš po dve in pol do tri ure daleč, da so izpolnili svojo dolžnost. Iz poročila Milana Levstka, predsednika krajevnice organizacije, je bilo razvidno, da je bil delovni načrt uresničen.

ZROP Krmelj je v preteklem letu skupno s krajevno organizacijo SZDL priredil predavanje o splošni ljudski obrambi, katerega se je udeležilo zadovoljivo števi-

lo ljudi, pohvalna je številna udeležba mladine. Po poročilih se je razvila živahna razprava. Odločno so bili proti odcepitvi organizacije ZROP od ZZB NOV, saj so ravno naloge te organizacije za splošno ljudsko obrambo najbolj pomembne. Ob koncu zboru so izvolili nov sedemčlanski odbor, ki ga bo vodil Jože Lužar.

B. D.

Skupščina v Dragatušu

Nedavna letna skupščina Združenja borcev v Dragatušu v Beli krajini je pokazala, da se člani zelo zanimajo za delo svoje organizacije. Podrobno in temeljito poročilo je omogočilo članom, da so se seznanili z mnogimi podrobnostmi, ki so bile na prejšnjih skupščinah predmet dolgovernih razprav in pikrih pripomb.

Udeleženci so ugotovili, da se družbeno skrb za borce na splošno stopnjuje in da je učinkovita, toda kljub temu je še nekaj primerov, ki še niso urejeni. Toda zdaj je upanje, da jih bodo rešili v najkrajšem času. Člani so tudi izrazili mnenje, naj bi se vključili v razne organizacije in društva ter tam delali za ureditev posameznih zadev, o katerih imajo prav bralci zadosti pripomb.

Letos bodo borci sodelovali v predvidenih pripravah, v proslavi 50-letnice ZKJ in 25-letnici pohoda 14. divizije. Prav tako bodo tudi sodelovali v proslavi krajevnega praznika 5. maja, obletnice dogodkov leta 1935 in bombardiranja 5. maja 1944.

VIKTOR DRAGOŠ

Skupščina ZROP v Prestanku

Zaradi neugodnih vremenskih razmer se redne letne skupščine ZROP v Prestanku, ki je bila v nedeljo, 16. februarja, niso mogli udeležiti vsi člani.

Iz poročila predsednika lahko sklepamo, da je bilo delo ZROP v preteklem letu uspešno in da so se člani predavanj in testiranja udeležili skoraj vedno vsi do zadnjega.

Člani ZROP Prestranek so se odločili, da bi bilo bolje, če bi se ZROP ločilo od ZZB. To pa predvsem zato, ker so člani predvsem mlajši ljudje.

Glavna točka skupščine pa je bila podelitev Reda za vojaške zasluge s srebrnimi meči tovarišu Francu Zalarju. Odlikovanje je odlikovancu podelil član komisije za rezervne oficirje in podoficirje pri občinskem odboru ZZB.

Tovariš Zalar je bil rojen leta 1924 v Canjarjih pri Cerknici. Z NOV je sodeloval od septembra 1941, maja 1942 pa je tudi sam postal borec. Bil je v Notranj-

skem odredu in v Šerčerjevi brigadi. Po vojni je bil v milici, kasneje pa v Transjugu, zdaj je upokojenec. Kljub temu veliko dela v raznih organizacijah, med drugim tudi v ZROP.

MATJAZ KOS

Načrti sklada za zadeve borcev in VVI v Velenju

Sklad za zadeve borcev NOV in vojaških invalidov pri skupščini občine Velenje je za leto 1969 predvidel za 177.600 dinarjev izdatkov. Za redne priznavalnine bodo, kot računajo, porabili 93.600 din, za priznavalnine koroškim borcem 6000 din, za zdravstveno varstvo 26.000 din, za dijaške pomoči 30.000 din, za enkratne finančne pomoči pa 22.000 din.

Redne priznavalnine je lani prejelo v Velenju 64 borcev. Število prejemnikov rednih priznavaln in bo skorajda nespremenjeno, v povprečju pa naj bi letos znašala redna priznavalnina 120 din na mesec.

Lani je začelo prejemati občinsko priznavalnino tudi 10 koroških borcev za severno mejo. Dva sta lani umrla. Preostali koroški borci bodo letos prejeli po 50 din občinske priznavalnine mesečno.

Zdravstvene zaščite naj bi bilo deležno 45 oseb, to je tistih upravičencev rednih priznavaln in, ki nimajo zdravstvenega varstva iz drugih virov.

Za redne in enkratne pomoči otrokom borcev NOV bodo v Velenju letos porabili 30.000 din. Podelili naj bi pomoč 25 dijakom, in sicer po 120 din na mesec. Dijaško pomoč pa izplačujejo v Velenju 10 mesecev v letu, med počitnicami pa jo ne izplačujejo.

Za enkratne finančne pomoči pa bodo rabili 22.000 din. Denar dodeljujejo za reševanje nujnih primerov v družinah članov ZZB NOV, in sicer za odpravo težkih gmotnih razmer, za pomoč pri nakupu ozimnice, za pomoč družinam, kjer je več otrok, za kritje stroškov rehabilitacije in pre-kvalifikacije bolnih. V zadnjih letih pa porabijo del sredstev tudi za kritje stroškov topliškega in klimatskega zdravljenja; tovrstnih potreb pa je vedno več, zaradi česar računajo, da se bodo izdatki za kritje stroškov topliškega in klimatskega zdravljenja v prihodnje povečali.

M.

Volitve, ZROP, stanovanja

Dne 15. februarja je imel občinski odbor ZZB NOV Koper redno sejo. Predstavnica obalne konference SZDL Silva Jerebova je seznanila navzoče s potekom sedanjih priprav za volitve ter z možnimi kandidati. Člani odbora ZZB so se strinjali s predlogi, toda pri tem so tudi izrazili željo,

da bi bilo med kandidati več predstavnikov s podeželja, oziroma kmetov.

Naslednja točka dnevnega reda se je sukala okoli predloga, naj bi ZROP postal samostojna organizacija, izven ZZB. Nazadnje so se odločili, naj bi ZROP postal samostojna organizacija, izven ZZB. Nazadnje so se odločili, naj bi komisija za ROP pri občinskem odboru pripravila nekaj stvarnih predlogov glede oblike te organizacije. Prav tako pa bodo zahtevali od republiškega odbora ZZB pojasnilo, zakaj bi bila ločitev koristna in zakaj bi bila ločitev od tega predloga.

Denar za gradnjo stanovanj v tekočem in naslednjem letu bodo razdelili tako, da bo 50 odstotkov vseh razpoložljivih vsot dobila tista skupina bivših borcev, ki že vrsto let potrpežljivo čakajo na stanovanje. Ostalih 50 odstotkov bodo razdelili: polovico kmetom-borcem, polovico pa kot posojila za gradnjo lastnih hiš. Pri tem bodo dosledno zahtevali, da bo vsak, ki dobi posojilo, svoje dotedanje stanovanje odstopil občinskemu odboru ZZB.

Ob koncu so tudi sklenili pritrčiti predlogu, naj bi tovariša Tita odlikovali z Redom heroja svobode in miru.

ALBERT KLUN

Vesti s Tabora v Savinjski dolini

Združenje borcev NOV Tabor v Savinjski dolini ima v svoji organizaciji 192 članov. Sodelovanje v NOV je uveljavilo 91 odst. članov. Za priznanje posebne dobe pa ima vlozene zahteve še 3 odst. članov. Ostali niso vložili zahtevke za uveljavitev posebne dobe kljub temu, da so bili o tem večkrat obveščeni na občnem zboru in osebno preko tajnika njihove organizacije. Ker pa je rok za uveljavitev posebne dobe potekel že pred dvema letoma, se sedaj neopravičeno razburjajo in vračajo izkaznice z izgovorom, da nimajo ničesar od organizacije.

Tisti člani, ki pa so si v pravem času uredili status borca NOV pa uživajo znaten popust pri davkih, zdravilih in brezplačnem zdravljenju in zdravljenju v toplih krajih.

Na območju Tabora prejema 16 članov stalno priznavalnino. Poleg teh je odbor v preteklem letu izposloval še občasne priznavalnine 24 članom svoje organizacije.

Odbor ZB pa je razpravljal tudi o stanovanjski problematiki borcev. Po popisu je prijavilo potrebo po popravilu stanovanj 55 članov, kar bi zneslo skupaj 58 milj. starih din posojila. Vprašanje je le, če bo zmogla organizacija ta sredstva tudi zagotoviti.

V tem letu pa ima organizacija v planu obnoviti napise na spomeniku 86 žrtvam fašističnega terorja pri domu Partizan, obeležje 7 padlih borcev na Presedlah in postavitev spominskega obeležja 4 padlih borcev na Hudimarjih pri Taboru.

Branko Pepel

Ob tabornem ognju

V prejšnji številki je v rubriki »Ob tabornem ognju« izšel članek »Tresla se je gora, rodila se je miš...« V njem dopisnik S. F. navaja, da preveč pišemo o zadevah, ki se urejajo in ki jih nikakor ne morejo urediti.

Ne vem sicer, kako o tem sodijo drugi bralci našega glasila. Prepričan pa sem, da, če bi izvedli anketo o tem vprašanju, bi bila večina za to, da so informirani o tem, kako se urejajo zadeve, ki se tičejo vseh ali pa samo dela udeležencev NOV.

Toda dopisnik S. F. je mimo tega iz kompleksa zadev, ki so jih pristojni organi urejali in ki so že urejene, izluščil samo eno, in sicer usklajitev pokojnine udeležencev NOV.

Res je, kot navaja S. F., da se je podrobnejše obveščanje o urejanju sistema skrbi za predvojne revolucionarje in borce NOV začelo v marcu lani. Republiški in socialno-zdravstveni zbor skupščine SR Slovenije sta namreč 27. marca 1968 sklenila:

— ustanoviti komisijo, ki bo sistematično spremljala problematiko predvojnih revolucionarjev in borcev NOV;

— urediti status primorskih borcev;

— z zakonom urediti pravice borcev za severno mejo;

— sprejeti zakon o priznavalninah;

— sprejeti republiški zakon o vojaških vojnih invalidih;

— določiti delež sredstev štiri odstotnega stanovanjskega prispevka za gradnjo stanovanj udeležencev NOV;

Še enkrat „Tresla se je gora, rodila se je miš...“

— zavzemati se za ureditev položaja vdov po invalidih I. in II. skupine in valorizirati pokojnine borcev ter urediti borčevski dodatek.

Bilo je torej precej zadev, ki so do sedaj še vse urejene, le pokojnine udeležencev NOV še niso valorizirane in tudi zakon o priznavalninah še ni sprejet.

Ne gre pa prezreti, da je tudi zakon o borcih za severno mejo v veljavi že od 1. januarja

letos, a dopisnik S. F. predlaga, naj bi ga šele sprejeli!

Povsem razumljivo je, da se toliko zadev ne more naenkrat urediti, marveč traja njihovo urejanje dalj časa. Zato je »TV 15« vedno poročal, kako se ta ali ona zadeva ureja, da so bralci lahko predlagali tudi spremembe in dopolnitve.

Resnici na ljubo je treba naglasiti, da se pripravlja tudi valorizacija pokojnin in pa zakon o priznavalninah. Verjetno ne bo treba več dolgo čakati na zakonitev obeh teh zadev. Toda ker gre za precejšnja sredstva, ki so potrebna za izvedbo teh zakonov, je treba leta najprej zagotoviti, nato pa sprejeti zakon. Gre pa pri tem tudi za usklajitev predlogov izvršnega sveta skupščine SR Slovenije in predsedstva ZD NOV Slovenije glede višine pokojninskih osnov za valorizacijo pokojnin udeležencev NOV.

Vsekakor pa drži, da bo ta zakon — ne glede na to, kdaj bo sprejet — veljal od 1. januarja 1969 dalje.

Vse to so razlogi, ki narekujejo potrebo, da glasilo ZZB NOV obvešča svoje bralce o vsem, kar zadeva našteje ljudi. Zato menim, da predlog dopisnika S. F. v prispevku »Tresla se je gora, rodila se je miš« ni sprejemljiv niti za uredništvo niti za bralce lista.

O. Ž.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Vinko Kucler:

PREBOJ

(nadaljevanje in konec)

Domačinom sem najprej želel dober dan, potem sem jih vprašal, kaj je novega. Za Nemce nisem vprašal, kajti če bi bili tu, bi mi že sporočili z smodnikom. Kraj, kamor smo prišli, se imenuje Kuzman ali Paka (iz takratnih časov mi je ostala v spominu Paka). Ni bila na dobrem položaju. Kmet prve hiše nam je svetoval, naj gremo v drugo prazno hišo, ki je prav blizu. In res smo se namestili v njej. Preden se je kolona premaknila od te hiše proti naši končni, tako zaželeni postaji, smo se v hiši dogovorili o kuhanju hrane. Hiša je bila res prazna, mrzla, pusta in neprijetna, saj v njej ni živel nihče. Vse je bilo prašno, tudi pajčevin je bilo vse polno.

Naša prva dolžnost: straže in patrولا. Kljub utrujenosti, nismo smeli biti utrujeni. Varnost ljudi je bila prva skrb.

Sreča se nam je nasmihala. Hiša je imela nekaj drv, da smo se ogreli. V topli hiši se človek veliko bolj počuti. Naša največja želja pa je bila, da ležemo in zaspijemo. Moja dolžnost je bila poskrbeti za hrano. Brž ko se je bataljon namestil, sem šel v vas. Ko sem se vrnil, so že vsi trdno spali. Pošteno jih je bilo treba klicati preden so se zbudili. Ko pa so slišali za hrano, so se mahoma prebudili. Topla jed, skuhan na domačem ognjišču, je takoj izginila v prazne želodce.

Namesto, da bi šel počivat, sem bil določen za patrolo, katera se je menjavala na terenu. Patrolam je bilo naročeno, da se ne smejo približati hišam, marveč se moramo takšnih stikov izogibati, ker nismo poznali še dovolj terena in ljudi. Patrole so odhajale v dveh smereh, proti Šentflorjani in na desno, proti zahodu. Ko sem bil v patroli, nisem opazil nič sumljivega. Kljub temu smo morali biti zelo previdni, kajti vedeli smo, da so sovražniki ne bo mirovali. Imeli smo slabe izkušnje. Želel sem si počitka, kajti do sedaj še nisem zatisnil očesa in ura se je nagibala proti četrti popoldne. Ko sem odšel s patrolo, mi je bilo naročeno, da se moram javiti komandantu. Javil sem se kot vodja patrole in poročal. Legel sem k počitku in takoj zaspal.

Moje sanje so takoj postale živa stvarnost. Sanjal sem kako hoče moj brat Mirko dohiteti kolono. Jaz pa sem ga klical in klical — toda ni se ozrl k meni. Hitel je in hitel, a razdalja med nama se ni hotela zmanjšati. Še sem ga klical, a je padel v sneg, letel sem proti njemu, a nisem mogel. V teh lepih sanjah me zbudi brat. Težko dojamem, da sem ob peči v topli hiši. Ko pogledam po hiši, vidim, da je nekaj narobe. Pri bratu stoji stražar, in poroča, da smo obkoljeni. Hladnokrvni brat pravi: »Fantje, počasi, nič se ne mudi!« S temi besedami me je pomiril. Ko sem

bil napravljen, sem zaslišal pravcat dirndaj na hodniku.

Povelje se je glasilo: »Umik k drugim bataljonom!« Ko sem stopil tja, se je na tleh zvijal komandir prve čete Vinko Košir, poleg njega pa še Bogdan Furlan-Jože, komandir tretje čete. Stopim v kuhinjo. Tudi tu se zvijata dva borca. Pavlič Franc, mitraljezec težke brede mi v eni sapi zavpije, da so Nemci vrgli bombo v kuhinjo. Njegove besede so potrdile resničnost.

Toda svoje namere nisem opustil. V hiši sem dejal Modrasu, da grem proti gozdu. Teren sem kolikor toliko poznal, a samo do tega mesta, kjer je bilo križpotje proti vasi. Ko so Nemci vrgli bombe v hišo, so se umikali nazaj proti gozdu in čakali. Hitel sem po snežni gazi. Ko tako hitim proti gozdu, me zaustavi klic: »Halt, hände hoch!« V hipu mi je bilo jasno. Razumel sem besede. V tem trenutku so mi misli delovale hitro, kajti šlo je za življenje. Sklenil sem, da me živega ne dobe. Zasukal sem se, v tem trenutku ni kazalo drugega. Pogled na zelenice ni bil nič kaj prijeten. Stali so v gruči in imeli naperjene brzostrelke. Srečno sem odnesel zdravo kožo in se umaknil za hišo.

V tem trenutku pa je skočil prek balkona na južni strani hiše brat Modras. Kričje smo imeli samo za hišo, ki je stala na čisti. Na severni strani, od koder so streljali Nemci, je bilo za hišo kakih trideset metrov čistine. Na južni strani pa ravno tako. Odpor v tem kraju je bil nemogoč in ni kazalo drugega, kot umik po čisti do drugih bataljonov. Pri umiku po čisti se mi je zgodila neprijetnost: zagazil sem v snežni zamet in padel z glavo naprej in seveda tudi s puško. S težavo sem se rešil, a puška je ostala v snegu. Krogile so sikale okrog mene, a nanje tedaj nisem mislil pomisliti. Po vsi sili sem hotel najti puško. Brskal sem po snegu in jo stezka našel. V tem trenutku mi je postalo prijetno pri srcu — samo da imam puško! Takoj sem se pogeljal za bratom, ki je prišel že do prve hiše.

Ko prihitim do prve hiše, je zaportalo iz brzostrelnega topa, ki so ga imeli Nemci na nekem hribočku. Sreča mi je bila naklonjena: hiša mi je bila za križje. Bataljon se je potem umikal skozi neki gozdiček proti severu. Nad vasjo Kuzman se je enota drugega bataljona namestila v hiše.

Ko je štab drugega bataljona ugotovil, kdo je ostal v leseni hiši na Kuzmanu, smo vedeli, da so padli: komisar bataljona Kocelj-Maks Pavlič, komandir druge čete Vinko, komandir tretje čete Bogdan-Furlan Jože in še dva borca: Intihar, doma iz Dolenjske, pomočnik težke brede, in drugi pomočnik težke brede, čigar imena se ne spominjam. Ranjena sta bila Petrič Jože-Jože, desetar, in Troha Stane-Slavc, pomočnik politkomisarja. Za nas je bila to velika izguba, večja kot izguba orožja, ki je ostalo v hiši: težka bređa, dva lahka italijanska mitraljeza, tri brzostrelke in pištole ter dve puški. Orožje je lahko nadomestiti, mrtvih tovarišev pa se ne da priklicati nazaj v življenje!

Za padle tovariše je bilo treba poskrbeti, zato je določen Milče-Milan Peterca, pomočnik komandirja tretje čete s svojo patrolo. Odšel je k hiši in tam našel vse navedene. Nemci so pobrali samo orožje, padle pa pustili. Milče se je dogovoril z vaščani Kuzmana, da jih pokopljejo.

Vodstvo štirih bataljonov je določilo bojno patrolo, da bi šla k cesti, kjer smo se bili zjutraj prebili misleč, da bo divizija prekorčila cesto in prišla na Pohorje. V to bojno patrolo je bil določen namestnik komandanta tretjega bataljona Mirko Zdešar. Patrola, ki je bila določena za pokop padlih, se je vrnila, bojna patrola, ki je šla na cesto, pa še ne.

Strahotna burja in mraz sta 11. februarja poledenila borcem obleko in jih pokrivala tako, da so bili kakor kolona ledenih stebrov

Napad na drugi bataljon mi je ostal zagoneten, kajti Nemci niso prišli iz zahodne smeri, kjer je imel bataljon zavarovanje. Takrat si te uganke nismo mogli razvozlati. Kritika je letela na Modrasov bataljon, a po kasnejših ugotovitvah ni bilo tako.

Takratnemu vodji vermanov za Štajersko ni uspelo preprečiti prehoda na Pohorje, zato je poslal zjutraj iz vzhodne smeri policijsko enoto 150 mož, da bi se bataljoni umaknili nazaj, od koder naj bi prišla ta divizija. Ta namera pa jim ni uspela. Policijska enota je napadla drugi bataljon s severa, z Glažutske planine. Gledano s Pohorja proti Paškem Kozjaku, je bil drugi bataljon na skrajni desni strani proti Mislinjam. Po teh virih torej ni mogel nihče naprtiti krivde Modrasu za žrtve, ki so padle v leseni hiši.

Ob vrnitvi bojne patrole je njen vodja Mirko Zdešar povedal nič kaj razveselljivo novico: »Bil sem na cesti, ki je še vedno zasedena, a o diviziji nobenega sledu.« Mirko je znal samostojno preceniti situacijo. Sodil je, da se je divizija vrnila nazaj na Paški Kozjak. Kljub tej ugotovitvi, je napadel Nemce. Morda bo le divizija slišala, da jo čakamo v neposredni bližini. Toda tudi ta poizkusnja je bila zaman. Zato je bila njegova vrnitev zelo pozna.

Sklenili smo, da se premaknemo do prvega naselja na Pohorju. Dne 19. februarja v zgodnjih jutranjih urah smo krenili do prvega kmeta Ramšaka. Tu je po žrtvovalec bolničarka Ančka Radoš operirala Stanega Troho: odrezala mu je prst. Slavo, kot smo ga klicali po partizansko, se je kar dobro držal, saj ni bilo drugega izhoda. V tem kraju smo prespali. Sovražnik nas ni zasledoval, kot smo pričakovali.

Naslednjega dne pa smo krenili na Razborce. Tu smo ostali dva dni. V sosednji hiši, kjer je bil nastanjen drugi bataljon, so bili tudi člani štabov brigad, ki so stalno premlevali situacijo razdvojenе divizije. Diviziji je bilo treba na pomoč. Ta stvar je bila zelo kočljiva, saj nismo vedeli, kje je. Pošiljanje patrol na vse strani in čakanje poročil, nas je prikovalo na ta kraj, tako da nismo mogli kreniti takoj za divizijo.

Dne 21. februarja smo zaslužili, da je divizija na območju Graške gore, od koder smo slišali topovsko streljanje in dolge mitralješke rafale.

Drugega dne zvečer smo krenili v to smer. Spustili smo se po strmih pobočjih Pohorja, prešli rečico Meslinjo, cesto in železnico med vasjo Dovžani in Turiško vasjo ter prispeli v vas Dobravo pri Šmiklavžu. Ko smo prispeli čez prve zapreke, smo v gozdu naleteli na ognje. Komandant brigade Mičo Došenovič je sam hodil na čelu kolone, za njim pa midva z Modrasom. Okrog ognjev so se gregli Nemci. V to smer ni bilo mogoče iti. Morali smo si izbrati drugo smer. Kolona se je v strogi tišini umaknila nazaj in šla v drugi smeri. Tudi tu Nemci... Malo je bilo verjetnosti, da bomo izšli iz tega labirinta brez borbe. Toda Mičeva zamisel je bila: »Borbe ne smemo sprejeti!« Bili smo namreč brez zdravnikov in bolničarjev. Pri preboju so ostali bolničarji in zdravniki pri ranjenih, kajti takrat ni nihče mislil, da bo bodo šli z nami na Pohorje. Ni nam kazalo drugega, ko da gremo mimo barake,

v kateri so spali Nemci. Nismo jih smeli napasti, saj nismo vedeli, koliko jih je na tem sektorju. Od barake smo krenili na levo, kakih pedeset metrov naprej in nato na desno preko njive na gozdno pot. Tu smo zaznali črne telefonske žice poljskega telefona, ki jih je napeljal sovražnik.

Nedaleč od tod se je kolona ustavila. Treba je bilo ugotoviti, kje smo in kam je treba kreniti. V času ko smo čakali na druge, so se sestali Efenka, Mičo, Aleks in Gašper. Mičo je povedal Efenki, v kakšni zagati smo bili. Efenka se je razburil in pokazal na Mičovo brzostrelko: »Zakaj jo ima?« Zahteval je, da gremo nazaj in napademo Švabe. Toda Mičo mu je dopovedal, da je škoda ljudi, da jih je treba čuvati. Efenka se je dal prepričati. Takoj potem so šli v neko hišo, da bi ugotovili, kje smo in kam naj krenemo.

Naposled smo krenili na Plešivec. Tomšičeva in Bračičeva sta ostali na Plešivcu, mi pa smo nadaljevali proti Zg. Završju, kjer smo pustili ranjenega Jožeta Petriča pri Andričevi hiši.

Dne 23. februarja zvečer smo naredili dolg pohod proti Sv. Duhu. Gosta megla je silno otežkovala premike. Med počitkom smo videli, da se je ta divizija zapletla v hud boj: sneg je bil črn od topovskih granat, smrekove veje so ležale vse križem po tleh. Pri počitku sem bil presenečen. Sedem na nekaj črnega, pa ne morem ugotoviti kaj naj bi to bilo. Tipičem in končno ugotovim, da počivam na mrtvem partizanu. Poleg tega trupla leži še drugo.

O tem sem takoj obvestil Modrasa, ta pa je odredil ljudi, ki so mrtva bora pokopali. Kdo sta, ni bilo mogoče ugotoviti.

Sv. Duh, kamor smo prišli proti jutru, je za nas čisto nov kraj. Tu dobimo borce, ki so šli z divizijo in so zgubili zvezo z njo na Graški gori. Bila sta dva tovariša: tovariš Zalar Jože in Jože, čigar priimka se ne spominjam, doma pa je bil iz okolice Ribnice. Ta tovariš je povedal, kako junaško se je boril Lado Mavsar — Ronko s svojim bataljonom na Graški gori... in junaško padel. Vprašali smo ga, zakaj se je ločil od divizije. Dejal je, da je bil določen za zvezo, in ker so iznenada prišli Nemci, se je zakopal v sneg in počakal toliko časa, da so Nemci odšli, potem je našel še tovariša Zalarja, in sta skupaj krenila v smer, kjer smo ju našli.

V tem kraju smo dva dni počivali in imeli tudi politične in vojaške ure.

Dne 26. februarja smo se zopet premaknili na Pohorje, h kmetu Turičniku. Proti jutru naslednjega dne smo počivali, ker smo bili utrujeni od dolgega pokreta.

Naslednjega dne smo šli na akcijo v Šmartno pri Slovenjgradcu. V tem kraju smo zažgali župnišče, ker so se hoteli v njem naseliti Nemci. Takrat so naši fantje požagali telefonske drogeve v dolžini enega kilometra in pol. Drugi bataljon je bil v zasedi. Po akciji smo se vrnili na stare položaje.

Iz tega kraja smo se premaknili k Legnu in ostali tam štiri dni. Od Legna smo šli h kmetu Mravljaku in tu ostali dva dni. Odtod sta jo naša bataljona mahnila proti Vuzenici. Spominjam se, da smo šli po nekega izdajalca, ki pa ga niso našli na domu. Naslednjega dne, 7. marca, proti večeru, je bil naš drugi bataljon določen za to akcijo. Ker pa izdajalca ni bilo doma,

smo zažgali žago, pred tem pa pobrali jermenja, ki so nam potem koristila pri popraviljanju čevljev.

8. marca je drugi bataljon zasedel položaje na severozahodni strani od kmeta Mravljaka, ker so prihajali Nemci iz Vuzenice. Na položaju smo čakali zama. Ko smo pričakovali Nemce, sem zvedel od Modrasa, da je najin brat padel v Rastkah nad Ljubnim.

9. marca smo se zopet premaknili na Golavobuko h kmetu Turičniku.

10. marca zvečer je bil drugi bataljon določen, da priskrbi hrano, in je v ta namen odšel v trgovino, ki pa je bila popolnoma prazna. V kleti je bilo v sodih le še žganje. Tega nismo pustili v miru — popili smo ga toliko, da nam je stopilo v glavo. Od tu pa odšli takoj na rekvizicijo k nekemu nemškutarju. Dobro smo se založili s hrano.

Zvečer pred 11. marcem smo odšli na rekvizicijo v Mislinje. Tu je bila trgovina tako polna, da smo imeli precej dela, preden smo naložili vso zalogo. Prvič smo prišli do cigaret. Ves tovor smo odpeljali nazaj k Turičniku.

12. marca. Ta dan smo preživeli užitvi sadove rekvizicije. Pogosto smo se selili, naposled smo šli spet na Graško goro, v bližino Zg. Završja. Tam smo vzeli s sabo ranjenca Jožeta Petriča.

15. marca se premaknemo k Sv. Duhu, nato Rdečnik, Graška gora... Od tu pa v Ravne in zopet naprej v Sv. Danjel, Sv. Vid — Kotnik, Stakne, Zavodne — Zalesnik in končno 23. marca snidenje z prvim in četrtim bataljonom.

Bil je mračen dan, vse naokrog je bilo polno snega. Pohorje je bilo pokrito z debelo snežno odejo, mogočno kot velikan. Tam je bila Peca, na vzhodu pa Paški Kozjak — tam so bili hrabri partizani — borci 14. divizije.

Postrojili smo se na Završju 23. marca 1944 — razšli pa smo se 18. februarja pri preboju iz Paškega Kozjaka na Pohorje.

V naših vrstah ni bilo Ronka, komandanta prvega bataljona, ki je bil prevzel vodstvo bataljona po padlem Iliju Badovincu — ta je padel v borbi z Nemci ob Gračnici pri Rimskih Toplicah. Bataljon, ki ga je prevzel, je smelo vodil do Graške gore »gore jurišev«. Bil je neomajen, vedno pripravljen na vse najhujše. Vsi smo ga dobro poznali, saj se je neustrašeno boril pri napadu na sovražno postojanko v Kočevju, posebno pa na naporni poti po Štajerski. Na Graški gori, na koti 826 — ostala bo zapisana v zgodovini — je zavrnil sedem jurišev. Ronko je bil več kot upravičeno proglasen za narodnega heroja! Ni izgubil vere v zmago, čeprav je gledal, kako padajo njegovi bojni tovariši. Povelje »juriš« mu je pretrgalo nit mladega življenja. Praznino, ki je nastala med nami, bomo čutili še dolgo in dolgo...

Tudi kiparja Belača Janeza ni več med nami. To je bil tovariš, ki je slabo in dobro delil z vsemi. Tudi njega bomo pogrešali. Bil je šele na začetku svoje likovne ustvarjalnosti. Kaj vse bi lahko upodobil, če bi živel. Njegovo mlado življenje je ugasnilo na Graški gori.

Tudi Kajuha-Karla Destovnika ni... Njegove bodrilne besede, tako prepričljive, so nam bile včasih bolj potrebne kot dober obrok hrane... Roka, ki je napisala pesem 14. divizije, je omahnila s bombo v roki... Ni ga več, a njegove pesmi še živijo in bodo živele!

Tudi komandirja čete Gusteljna — Antona Molka ni več. Doma je bil z Brega pri Borovnici. Bil je molčeč močan fant, ki je vodil svojo četo v Rastkah.

Lahko bi še in še našteval, kajti v diviziji je padlo več kot polovica borcev in vodilnega kadra. Da ne pozabim hrabrega Jožeta Jermana namestnika komandanta naše brigade, ki je padel v Rastkah, pa Ančke Kavčnik, bolničarke, ki je bila doma iz Loga pri Brezovici...

Kljub tako velikim izgubam nismo izgubili vere v zmago. Naša dolžnost je bila maščevati vse padle bojne tovariše. Spomini nanje bo ostal med nami vedno živ.

Trgovini

BOREC

v Ljubljani, Titova 17
in Mariboru, Partizanska 5

Priporočata cenjenim
kupcem:

- vse knjižne izdaje založbe »Borec«
- tedensko nova dela priznanih slovenskih umetnikov
- slikarjev in kiparjev
- dekorativne, umetniško izdelane predmete za opremo stanovanj in uradov
- osebne okrasne predmete za žene in moške, posebno mlada dekleta, po zadnji modi

Pisma uredništvu

Gre za našo obrambo

Vdor enot varšavskega pakta v Čehoslovaško je sprožil pri nas vrsto člankov v našem časopisu o vsejudski obrambi. Pisali smo že, od tedaj je preteklo že nekaj mesecev, nismo pa kaj dosti naredili.

Ce bi prišlo do napada na našo državo in če bi jo zasedli tučji, to nikakor ne pomeni, da bi položili orožje. Ob tem se začnem spominjati naše osvobodilne vojne, naših naporov in položaja, v katerem smo se znašli.

Spominjam se tudi, kako smo se preživljali. Imeli smo na tisoče neznanih intendantov. Ne tistih, ki so bili po četah, bataljonih, brigadah in odredih, gospodarskih komisijah in drugje, ampak na naših kmetijah.

Zato mislim, da je zdaj čas, da kmetu, našemu zavezniku med vojno, pokažemo malo več pozornosti, kot smo jo do zdaj. Mislim, da je naše kmetijstvo v primerjavi z industrijo razmeroma zelo zaostalo in da bi potrebovali zlasti veliko več strojev.

Otmir Pečar-Andrej,
Zagorje ob Savi

Parkirni prostor - kdaj?

Najbrž se bralci še spominjajo primera, ko je nastal spor okoli tega, ker menda šofer ni hotel ustaviti avtobusa pri spomeniku talcem v Stranica pri Frankolu-

vem.

Tam sta dve grobišči, ki sta lepo urejeni in sta postali nekako sve-tišče in kjer se ustavljajo številni avtomobili. Žal pa tam ni parkirnega prostora, kar posebno občutijo šoferji avtobusov. Razen tega je tam tudi cestni ovinek in zato cesta nepregledna.

Zato bi bilo nujno potrebno poleg spomenikov urediti večji parkirni prostor. Tedaj bi se lahko tam ustavljali avtobusi, posebno tisti, ki vozijo učence na šolske izlete.

Denar za ureditev parkirnega prostora ne bi smel biti vprašanje, pa tudi to ne, da bo nova, hitra cesta speljana daleč proč od sedanje. Se vedno bodo namreč prihajali ljudje na ta grobišča.

Franjo Hovnik

Pozdrav iz Marezig

»TV 15« prebiram že vrsto let in to zelo rad, posebno prispevke o narodnoosvobodilnem boju. Sporočam vam tudi, da sem pridobil novega naročnika in vas prosim, da mu pošljete vse letošnje številke. Dovolite mi, da zapišem še nekaj vrstic o preteklosti mojega življenja.

Rojen sem bil leta 1897 v Marezigah v revni kmečki družini. Leta 1915 so me mobilizirali v avstro-ogrsko armado. Še istega leta so me poslali na soško fronto. Najprej na Golobar pri Bovcu, potem pa na 2.370 m visoki Rombon, kjer sem bil 23. oktobra 1915 ranjen. Nato so me odpeljali v bolnišnico v Celovec, pa v Solnograd, Baden in končno na Dunaj, kjer

sem bil v bolnišnici 11 mesecev. Razpad Avstro-Ogrske sem dočkal v Velenju. Po končani vojni sem se vrnil domov in preživel 24 let pod fašistično Italijo. Bil sem zaveden Slovenec. Zaradi tega sem bil tudi odlikovan z medaljo zasluge za narod. V času narodnoosvobodilnega boja sem sodeloval na terenu, po osvoboditvi pa v raznih organizacijah. Sem tudi član ZB.

Pred štirimi leti smo organizirali izlet na Dolenjsko in smo si ogledali več spominskih obeležij. Na enem izmed njih — v Žužemberku — je zapisano tudi ime mojega sina. Padel je kot mitaljevec julija 1944, star komaj 17 let!

Lepo vas pozdravljam!
ANDREJ ŠTOK, Marezige

Zbor na Vrhovljah

Pred kratkim sem bral vest, kako nameravajo sklicati v septembru na Vrhovlju v Brdih srečanje borcev Briško-beneškega odreda, kamor bodo povabili tudi borce in aktiviste.

Letos bodo naši narodi praznovali 50-letnico ustanovitve KP, ki jih je popeljala v revolucijo. Letos bo preteklo tudi 25 let, kar je bil upostavljen prvi komite KPS za zahodnoprimeško okrožje. To je zajemalo Brda, del Kanalske doline, vzhodno in zahodno Benečijo, Tolminsko, Kobariško in Bovško. Prav tako je bil leta 1944 ustanovljen okrožni narodnoosvobodilni odbor, odbor OF in odbori drugih organizacij za to okrožje.

Ali ne bi bilo prav, če bi se letos zbrali pod okriljem komitejev ZK Nova Gorica in Tolmin tudi aktivisti takratnega okrožnega komiteja in odborov in sestavili načrt za večje zborovanje vseh aktivistov in borcev s tega območja?

Ivan Kurinčič-Hajduk

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

Med kajenjem smo poslušali tudi predavanja o marksizmu. Čeprav smo plavali v oblakih dima, ki je vrel iz svetopisemskih izrekov, nam zato ni šla nič manj v glavo materialistična filozofija. Tako smo že tedaj, med najhujšo vojno, ustvarjali temelje ideološke koeksistence med socializmom in vero.

Končno je zadeva z mašnimi bukvicami izbruhnila. Jurčičev Metod z Muljave, pisateljev potomec, je nekega dne pograbil mašno knjižico, ko si je hotel nažgati jutranjo cigareto. Izbruhnil je preprič, beseda je dala besedo in vmes je posegel vodnik Dolinar. Vse, ki so se prepirali, je vodnik pognal na raport na štab baze. Tudi jaz sem debelo gledal, ko sem slišal, kako se borci, člani partije in SKOJ, pripravijo in skoraj pretepaajo za mašne bukvice. Šele pozneje, v razgovoru z njimi, sem ugotovil, da to ne počno iz verske gorečnosti, ampak iz želje po dobrem papirju. Nazadnje je komandir Sokol sporne bukvice zaplenil in zažugal, da jih bo zažgal. Toda kmalu smo ugotovili, da zdaj sam kadi s tem papirjem. Le to ga je skrbelo, da ne bi kdo kadil »Kratke zgodovine VKP/b«, pa ga je brž nekdo potolažil, da je njen papir preslab.

Počasi pa smo dobili tudi drug, še boljši vir preskrbe s tobakom. Naša baza je imela nalogo priskrbeti streho članom angleškega in ameriškega odposlanstva in pomožnemu osebju, vsega skupaj nekako desetim ljudem. Na bazi so imeli tudi radijske oddajnike in sprejemnike. Pogosto so odhajali na razna potovanja, mi pa smo jih morali spremljati. Tako se je večkrat zgodilo, da je šlo z njimi več spremstva, kot pa ga je prišlo nazaj. Naši borci so padali po vsej Sloveniji...

Med drugim smo odkrili, da imajo naši ljubci zavezniki vedno precejšnje zaloge takrat naravnost luksuznih cigaret »Luckey Stricke« in »Chesterfield«. »Luckey Stricke« smo takoj prekrstili v »Luka Strika«. Začeli smo jih žicati, toda ne tako, da bi bilo za nas poniževalno. Ko so Angleži in Američani prižgali svoje lepo oblikovane in lepo pakirane dišeče cigarete, so naši nalašč zavijali z žepnimi noži narezan »Prajerejev tobak« v časopisni papir. Kadilo se je kot iz dimnika, Američani in Angleži so začeli kašljati in...

Ob sobotah so Američani in Angleži odhajali v dolino na sprehod ter obiskovat zidanice in prijateljice. Medtem ko smo mi imeli na stenah naših barak Stalinove slike, so imeli oni slike golih lepotic.

Odgovarjali smo za njihova življenja in zato smo jih morali povsod spremljati. Če so torej Američani ali Angleži name-ravali oditi z baze, so morali prositi naš štab za spremstvo. Izgovarjali smo se, da nimamo ljudi. Povedal sem tudi, da spremljevalci, medtem ko oni plešejo, pijejo in kadajo, čepijo neke v kotu in požirajo slino ter kadajo naše »stražarske cigarete« iz tobaka, ki smrdi po gorečih cunjah. Takoj so ugotovili, kam pes taci moli in nas začeli podkupovati z zavojčki cigaret, pa tudi spremljevalci so prišli na svoj račun.

Tako je bil »Prajerejev tobak« kmalu povsem »demobiliziran«, čemur se je njegov komandant v začetku čudil, potem pa je bil celo ogorčen in je mislil, da se nam je s čim zameril.

Jedli smo zelo slabo, saj smo morali v glavnem sami skrbeti za hrano. Hodili smo okoli kmetij, ki so jih zdavnaj obrale vse brigade, nazadnje pa smo zavili tik pred Novo mesto. Otepali smo močnik, meso smo le redkokdaj videli. Medtem pa so se Američani in Angleži mastili s konzervami in drugimi dobrotami, ki so jih dobivali z letali. Mi smo imeli tradicionalno partizansko kuhinjo pod neko smreko, oni pa so imeli v vseh barakah na štirih opekah kos pločevine, da so na njej greli konserve. Tudi zrezke so packali sami.

Nekega dne je eden izmed njih zaspal pri ognju in kmalu se je baraka vnela, da smo jo komaj pogasili. Zdaj smo zahtevali, da mora biti kuhe v barakah konec. Tako smo »integrirali« našo in angleško-ameriško kuhinjo. Kuhala je naša Malači, ki je veljala za dobro kuharico. Oboji smo bili zadovoljni: mi, ki smo imeli odslej dovolj raznih dobrot, pa tudi naši ljubci zavezniki, ker so imeli dobro slovensko domačo hrano, ne da bi jo packali v porcijah. Le to jim včasih ni bilo pogodu, da morajo jesti točno ob določenih urah, medtem ko so bili prej navajeni kuhati in jesti, kadar je komu padlo v glavo. In pa to se je marsikomu zdelo čudno, da so (z našo pomočjo seveda) namesto treh »kan-tenerejev« pojedli dvanaest teh pločevinastih sodov hrane na mesec.

Med bukvami in smrekami, dobro poldrugo uro od Mrvarice, smo se obupno dolgočasil. Čeprav smo imeli sedem stražarskih mest, bilo pa nas je le okoli 50 — mnogi so bili tudi po raznih patroljah in zasedah in smo bili zatojere noč in dan na straži — smo se le dolgočasil. Pozimi je bilo nad meter snega in smo bili še bolj odrezani od sveta. Tedaj so nas stražili tudi volkovi in nam ponosni prirejali koncerte. Včasih so prišli tudi do stražarjev, da so jih morali odganjati s streljanjem. Poleg mule smo morali zaradi volkov postaviti posebnega stražarja. Nekdo so nam volkovi požrli kurirja, spomladi smo našli samo puško.

Volkovi, sneg, tema in gosti gozdovi, sovražnik pa samo v Novem mestu in Kočevju, torej 30 km daleč... Kdo bi stal na straži tako kot v kaki brigadi! Toda straža je morala biti. Zato so naši fantje stražarili bolj po domače. Najbolj iznajdljiv je bil Milutin. Stali bi bil moral pod košato smreko. Odkidal je sneg, nanosil kup smrekovih vej in slame, »organiziral« dve debeli xdeji in tako včasih »stal na straži« celo noč brez izmene. Nihče ni vedel, kako to vzdrži, posebno še, ker je podnevi rad smuknil v dolino in ostal tam do večera. Sumili smo, da spi, večkrat smo ga nadzirali, toda vedno je bil buden in nas je ustavil s ostrim »stoj«.

Skrivnost je odkril šele Franc Rozman-Stane, ko je prišel neke noči mimo naše baze na Bazo 20. Pri nas je samo nekaj ur spal, nato pa nadaljeval pot. V naši bazi je bil do italijanske kapitulacije glavni štab, zato je Stane poznal vsako drevo in tudi vedel, kje bi moral biti stražar. Sneg je dušil njegove stopinje, čakal je, kdaj bo zaslišal »stoj« — pa je zaslišal smrčanje. Zasumil je, da je stražar zaspal, zato je stopil z gazi in ga začel iskati. Našel ga je spečega na kupu slame in vej, mu stopil na nogo in mu z baterijsko svetilko posvetil v obraz. Tedaj pa je zacingljala ob smreki konservna škatlica. Milutin se je sicer izgovarjal, da je bil utrujen in da ni posebno trdno spal, tedaj pa je Stane postal pozoren na cingljanje. Opažil je prazno konservno škatlo, ki je bingljala ob debelu smreke, pod katero je spal stražar. Začel je raziskovati to čudno napravo. Kmalu je ugotovil, da je škatlica povezana z dvema vrvicama, ki vodita na vsako stran komaj ped nad površino snega. Ko je kdo prišel nadzirat stražarja, je brcnil ob to vrstico in škatlica je takoj zacingljala ter zbudila Milutina.

Nadaljevanje

Pravna posvetovalnica

Različne oblike družbene pomoči

V zadnjem času smo dobili dve podobni pismi, eno s Štajerskega druge s Primorskega. Obe sta si po vsebini podobni. V prvem nam piše naša naročnica, da je skoraj ves čas med vojno delala za NOV, tudi njen mož je padel kot borec NOV. Ostala je sama z dvema otrokoma, kasneje se je ponovno poročila. Mož ima zdaj minimalno pokojnino 61.000 Sdin, s čemer pa tričlanska družina ne more živeti. Nikdar ni ničesar prosila ali iskala pomoči. Ko pa je v našem časopisu brala, da vsem, ki so med vojno delali za NOV pripada priznavalnina, je napisala prošnjo. Ta pa je bila zavrnjena, češ da je pokojnina previsoka. Krivica jo zelo boli in prosi, če ji pripada kaka priznavalnina ali borčevski dodatek. Res je njen sin dobival pomoč zadnja leta študija, za kar je hvaležna, toda sedaj družina težko živi.

V drugem pismu pa nam na-

ročnica piše o svoji sorodnici, ki je bila borka od leta 1942 in ki prejema sedaj 30.000 Sdin priznavalnine. Je pa težko bolna, bila je operirana, ima težave z živci, skratka je popolnoma uničena. Invalidnine ne prejema, pokojnine tudi ne, tako da je v težkem položaju. Ne ve več kam bi se obrnila za pomoč, in ali bi lahko dobila pokojnino, ali invalidnino, ali kakršnokoli pomoč, da bi vsaj na večer življenja nekaj imela.

Na dopis smo odgovorili po pošti. Vendar pa naj vseeno odgovorimo tudi v časopisu, ker podobna vprašanja prihajajo večkrat in bodo tako lahko še drugi poučeni. Kljub temu, da smo o teh stvarih že pisali naši bralci še ne razlikujejo med pokojnino, invalidnino, med priznavalnino in drugimi oblikami pomoči. Naj zato na kratko pojasnimo kako je s tem.

Komu pripada pokojnina in kaj sploh je to. Pokojnine urejata dva zakona. Temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju in temeljni zakon o invalidskem zavarovanju. Oba prihajata v poštev za tiste, ki so v delovnem razmerju in ki

so si na podlagi določene dobe zaposlitve in z izpolnitvijo določene starosti pridobili pravico do pokojnine. Starostna pokojnina velja za tiste, ki se upokojijo zaradi starosti, potem ko so dosegli določeno starost in pokojninsko dobo. Družinska pokojnina pripada vdovam in otrokom zaposlenih ali umrlih upokojencev. Invalidska pokojnina pa pripada tistim, ki so v delovnem razmerju pa so zaradi bolezni ali poškodbe postali nesposobni za delo. Predpogoj za prejemanje pokojnine je torej obstoječe delovno razmerje, ki je moralo trajati določeno dobo. Ne more torej prejeti pokojnine niti kmet, ki nikoli ni bil zaposlen, gospodinja, kakor tudi ne tisti, ki imajo morda samo vojna leta priznana dvojno. To je premalo. Podrobnosti ne bi razlagali, naj omenimo le, da je tudi borčevski dodatek vezan na delovno razmerje in da ta pripada le tistim, ki so zaposleni in imajo najmanj 15 let pokojninske dobe ter so borci izpred 9. 9. 1943.

Kaj so invalidnine pove že samo ime. Invalidnina pripada vojaškim invalidom pa naj so to vojni ali mirnodobni. Predpogoj za invalidnino je ta, da je invalid vojaška oseba. Z njimi pa so izenačeni tisti, ki so aktivno in organizirano delovali za cilje NOV. Razumljivo je, da mora biti invalid le tisti, ki ima poškodbo, po-habo ali bolezen in je njegova pridobitna sposobnost zmanjšana za najmanj 20 odstotkov. Treba je torej razlikovati med invalidnino (ta pripada borcem) in invalidsko pokojnino, ki pripada zaposlenim, ki zaradi poškodbe ali bolezni niso več sposobni za delo.

Vsem tistim, ki so nesposobni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje, ne izpolnjujejo pa pogojev za pokojnino ali invalidnino, pa so bili med zadnjo vojno borci ali aktivisti, gredo priznavalnine. Te priznavajo občine v okviru svojih sredstev in so namenjene predvsem socialno ogroženim.

Omenili bi še, da je pred kratkim izšel poseben zakon o borcih za severno mejo, ki daje pomoč nekdanjim prostovoljcem, borcem za severno mejo po prvi svetovni vojni. Pa zakon o pomoči žrtvam fašističnega terorja in drugim vojnim žrtvam, ki dobe posebno pomoč, če so zaradi vojnih dogodkov ali okupatorjevega nasilja postali 100-odstotni invalidi.

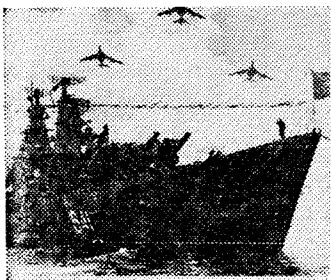
Vojaška veda in tehnika

Podmornica na kolesih

Pred kratkim je ameriška mornarica dobila prvo podmornico — na kolesih. Kolesa pa ima zato, da bi lahko vozila po morskem dnu. Podmornica je zelo majhna in ima le sedemčlansko posadko, stala pa je sto milijonov dolarjev.

Sovjetska raketna križarka v Sredozemlju

Sovjetska eskadra ki se zadržuje v Sredozemlju, je samostojna in ne spada pod poveljstvo črnomoškega ladjevoja. Po nekaterih podatkih z Zahoda bi bilo mogoče sklepati, da jo sestavljajo nosilka helikopterjev

»Moskva«. 2 križarki, 12 rušilcev, 10 podmornic (izmed katerih je ena ali dve na atomski pogon), 3 minolovci, 4 desantne ladje in ustrezno število raznih pomožnih ladij.

Na sliki vidimo sovjetsko raketno križarko razreda »Varjag«, ki tudi spada v sredozemsko eskadro.

Strah pred Kitajsko

Ameriški strokovnjaki za jedrsko oborožitev so pred kratkim objavili, da so jedrske bombe in izstrelki, ki ima po več bojnih glav, izpopolnili z neko novo komponento. S tem je izboljšana ves ameriški jedrski arzenal, katerega glavnina je usmerjena proti Kitajski. Atomski komite senata in predstavniškega doma ponovno omenja, da bi Kitajska utegnila napasti Združene države Amerike z atomskim orožjem sredi naslednjega desetletja, morda pa že 1970 ali 1971. leta.

Cepprav ni znano, za kakšno novo komponento gre, sodijo da so bržkone zmanjšali občutljivost strateških bojnih glav glede na jedrske žarke ter udarne in toplotne učinke, ki jih povzročajo protiraketni izstrelki.

Pariški razgovori in ameriška vojna proizvodnja

Neposredna posledica pogajanj v Parizu v zvezi prenehanjem vojne v Vietnamu je tudi zmanjšanje ameriške proizvodnje bomb in razne municije. Poročajo, da bodo do decembra 1970. leta zmanjšali naročila za letalsko in kopensko municijo v vrednosti 1.300 milijonov dolarjev. Naj omenimo, da je vrednost v lanskem letu izdelane municije znašala 7.400 milijonov dolarjev, kar je za 1000 milijonov dolarjev več kot v prejšnjem letu.

Norvežani na Sardiniji

Norvežani se poslali na Sardinijo en bataljon s štirimi baterijami protiletalskih raket »Nike«. Tam bodo norveški vojaki ostali do aprila in se urili v streljanju z raketami.

Nove jedrske fuge

V ZDA izpopolnjujejo jedrske bojne glave, ki bi eksplodirale šele potem, ko bi se zapile globoko v zemljo. Njihov namen bi bil isti kot pri običajnih jedrskih fugasah, ki jih zakopljejo v zemljo in ki jih uporabljajo kot ovire.

Nekaj ton teža klasična letalska bomba, ki pada proti zemlji s hitrostjo 200 metrov na sekundo, se zarije približno 15 metrov globoko, medtem ko bi se jedrske fuge, ki bi jih izstrelili kot druge rakete iz daljave in bi med poletom dosegle nadzvočno hitrost, zapile več kot 50 metrov globoko.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

300 ton težki možgani

V operativnih centrih, v katerih usmerjajo in poveljujejo nad protizračno obrambo ustreznega ozemlja, imajo obvezno tudi elektronske računske stroje ali, kot jih pogosto imenujejo, »elektronske možgane«. To velja tudi za poveljniška mesta vsake naše PZO cone.

Za primer bomo navedli ameriški sistem »Sage«, ki v osmih sektorskih operativnih centrih in v še večjem številu podsektorskih operativnih centrov vsebuje elektronske računske stroje tipa AN/FSQ-7. V vsakem centru imajo po dva takšna računarja, izmed katerih prvi obratuje, drugi pa je v rezervi. To je v sedanjem času običajno v vsakem sodobnem sistemu protizračne obrambe.

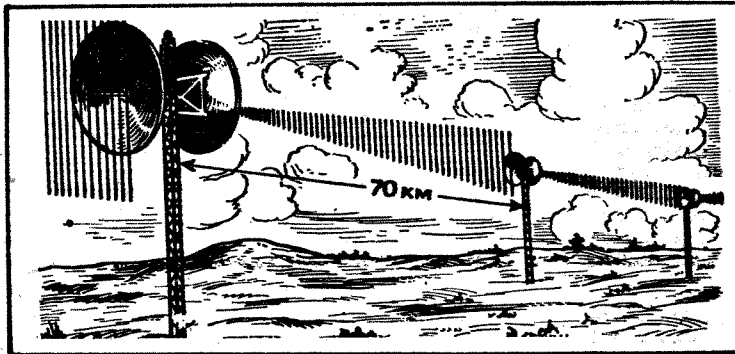
Podatki, ki prihajajo od radar-skih postaj, avtomatsko gredo v elektronski računski stroj, ta pa jih zabeleži na magnetni trak. Računskemu stroju lahko dostavlja tudi podatke, ki jih dobe od vizualnih opazovalcev in radio-goniometrijskih naprav. Računski stroj bo takšne podatke takoj razporedil in ugotovil, kateri izmed njih se nanašajo na isti cilj. V nekaj sekundah po prejemu podatkov o cilju (letalu, helikopterju ali raketi v zraku) bo že izračunal, kakšna je hitrost in smer poleta vsakega cilja posebej.

Istemu računskemu stroju dostavljajo tudi podatke o napovedanih poletih svojih letal. Podatki so na preluknjanih karticah. Potem ko računski stroj ugotovi hitrost in smer vsakega cilja, je mogoče s pritiskom na poseben gumb zvedeti, če gre za sovražno ali svoje

letalo. Če je letalo svoje, potem podatke o njem prenese na poseben pokazatelj, računar pa jih ne bo analiziral. Če pa je letalo sovražnikovo, bo računski stroj podatke o njem še nadalje obdeloval in analiziral. Računski stroj tudi določa, katero aktivno sredstvo protizračne obrambe (vodiljive rakete, protiletalsko topništvo ali lovsko letalstvo) in s katerega položaja (letališča) lahko deluje po cilju.

Poveljnik ali dežurni oficir lahko s pritiskom na gumb povsem samodejno prenese podatke o cilju na poveljniško mesto enote (raketne, letalske ali topniške), ki naj bi cilj še nadalje spremljala in uničila. Prav zato so elektronski računski stroji pri poveljevanju nad protizračno obrambo nujno potrebno sredstvo. To, kar bi na stotine ljudi delalo ure in ure, opravi elektronski računski stroj v delčku sekunde. Brez pomoči tega velikega dosežka sodobne elektronske tehnike bi bila protizračna obramba neučinkovita.

Cim večji in pomembnejši je operativni center, tem večji je tudi njegov elektronski računski stroj. Tako na primer centralni elektronski računski stroj protizračne obrambe Severne Amerike (NORAD), ki ga imajo v podzemnih prostorih blizu Colorado Springsa, tehta 275 ton, vsebuje pa 58.000 elektronov, 500.000 diod in 600.000 odpornikov, ki jih medsebojno povezuje 1.700 kilometrov žic. To je živčni center vsega sistema protizračne obrambe. Podobnih, večjih in manjših, elektronskih živčnih centrov pa je na svetu še precej.

Radijski releji namesto telefonskih zvez

Za povezavo dveh vojaških poveljstev, ki sta si oddaljeni 160 km, z dobro telefonsko napeljavo, ki vsebuje dva dvožična voda, potrebujejo štiri linijske bataljone z najmanj 1.000 vojakov. Delo pa bi bilo opravljeno šele v desetih dneh. Očitno je, da vzpostavljane telefonskih linij prihaja v poštev le v primerih, ko to razmere dovoljujejo in ko imamo dovolj časa na voljo. Če pa časa primanjkuje, bo bolje uporabljati radijsko zvezo. Takšna zveza je lahko vzpostavljena že po nekaj minutah, za to opravilo pa v obeh poveljstvih, med katerima naj bi ta zveza delovala, potrebujejo le po nekaj ljudi.

Radijska zveza lahko zadovolji vse potrebe vojaških poveljstev, toda prinaša s seboj tudi to nevšečnost, da sovražniku omogoča prisluškovanje in prestrezanje pogovorov ali sporočil. Radijski valovi se namreč širijo na vse stra-

ni in jih lahko prestreza vsakdo, ki ima ustrezne radijske naprave. Če se bodo vojaška poveljstva zanašala le na radijsko zvezo, jim bržkone ne bo mogoče svojih namer povsem prikriti pred sovražnikom, še manj pa ga iznenaditi. V okoliščinah, ko lahko nasprotnik uporabi tudi jedrsko orožje, je nevarnost, da bi zaradi nezadostne pazljivosti sovražnik po razporeditvi radijskih postaj odkril tudi razporeditev nekih vojaških enot, s prisluškovanjem njihovih pogovorov pa tudi naše namere.

Zlasti nevarno je vzdrževanje radijskih zvez na srednjih in kratkih valovih, pa tudi na večjem delu ultrakratkih valov.

Po vsem tem bi sklepali, da je telefonska zveza boljša od radijske. Toda zanjo potrebujemo, kot smo videli, mnogo ljudi in časa, da ne omenjamo dolžine in teže telefonskega kabla. K sreči pa poznamo decimetrské in centimetrské radijske valove, ki jih je mogoče prek zelo preprostih anten usmerjati tja, kamor si to želimo. Tako so nastale usmerjene radijske zveze, ki jim s strani ni mogoče prisluškovati.

Za usmerjanje radijske zveze uporabljajo posebne radijske postaje z antenami, ki so podobne krožnikom. Ker pa za usmerjene zveze prihajajo v poštev le zelo visoke in ultraviseke frekvence elektromagnetskih valov, je mogoče takšno zvezo vzdrževati le do obzorja. To pa zato, ker se radijski valovi teh frekvenc prebijajo tako kot svetloba — torej v ravni črti. Če pa je koristnik onstran obzorja, je potrebno med obema poveljstvi postaviti eno ali več relejnih postaj. Tako dobimo radijske relejne linije, ki jih sestavljajo po dve končni in po ena ali več vmesnih radijskih relejnih postaj. Poznamo pa tudi takšne vmesne radijske relejne postaje, s katerih je mogoče radijsko zvezo preusmeriti še kam drugam. To so tako imenovane radijske relejne vozlišča.

Telefonska žica z dvema dvožičnima kabloma je težka približno sto ton, medtem ko so ustrezne radijske naprave za vzdrževanje zveze na enaki razdalji petkrat lažje. Telefonsko zvezo bi vzpostavljalo tisoč, za vzpostavitev radijske relejne službe pa potrebujemo le štirideset ljudi. Telefonski bi delali deset dni, medtem ko štirideset »relejev« svojo zvezo lahko vzpostavi že po dveh dneh.

Razen tega pa so pri vzpostavljanju žičnih zvez, zlasti v vojni, težave še v tem, ker zanje potrebujejo velike količine tako kritičnega materiala, kot je na primer baker.

Radijske relejne zveze potemtakem omogočajo ne le hitrejšo in lažje vzpostavljane, temveč tudi tajnost zvez.

Fotografija z vprašajem

Tipična primorska hiša, najbrž nekje v Vipavski dolini ali na Krasu, golo drevje, uniforme so znaki, iz katerih sklepamo, da slika predstavlja skupino borcev iz enot 9. korpusa in da je bila posneta v zimi 1943 na 1944. Smo se zmotili?

K »fotografiji z vprašanjem«, objavljeni v letošnji 5. številki, nam je tovariš Anton Selan poslal naslednje pojasnilo:

Fotografija predstavlja kurirski vod Cankarjeve brigade, lahko pa tudi štaba 15. divizije. Nastala je najbrž jeseni 1943. Selan ima enako fotografijo, na kateri piše »Kurirji štaba Cankarjeve brigade — G. Suhadolc«. Lahko pa je bila posneta tudi v Podgradu, na Dolžu, Jami ali Laščah. Selan se namreč ne spominja, kje so jih slikali. Upa, da se bo oglasil še kdo, ki ima boljši spomin.

Na sliki stoje od leve proti desni: Prvi je Sandi, vodnik, drugi neki Gorenjec, po imenu Janez, tretjega se ne spominja, četrti je neki Jože, doma iz Semiča, ki zdaj živi v Ljubljani, peti je Vinco Solar iz Krške, šestega se ne spominja, ve le to, da je bil politični delegat, sedmi pa je sam Selan.

Selan bi rad naslove vseh tovarišev s slike. Sam stanuje v Novem mestu, Milana Jarca 36.

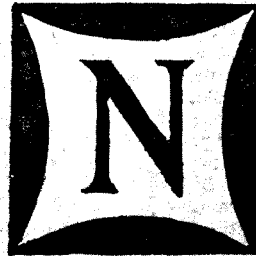

nama

POSEBNA POŠILJKA
ŠIVALNIH STROJEV
»BAGAT«
V POSLOVALNICAH
NA-MA

BAGAT šivalni stroj »SLAVICA« vam omogoča: ravno in krožno šivanje, heftanje, cik-cak šivanje in vezenje, obrobljanje, entlanje, vezenje s pomočjo okvira, šivanje gumbov in obšivanje gumbnic, slepi šiv ter avtomatsko vezenje okrasov s pomočjo specialnih bakelitnih ploščic. Prirejen je na električni pogon. Posebna žarnica vam pravilno osvetljuje delovno površino.

Oglejte si šivalne stroje »BAGAT« v naših poslovalnicah in prepričajte se o njihovi kvaliteti!

Pogum ranjenega vodnika

V začetku novembra 1944 se je štab 1. Slovenske artilerijske brigade s svojim prvim divizionom zadrževal na Jami, drugi divizion je bil v Podgozdu, zaščitni bataljon pa se je nastanil na Smuki z nalogo, da varuje zaledne enote 7. korpusa pred sovražnikovimi izpadi iz Kočevja in Ribnice.

Tistega dne je bila na območju Dvora tudi 15. brigada, v Lipi pa štab 18. divizije, ki je dotlej operirala okrog Velikih Lašč in Turjaka. Glede na vse to smo se čutili dokaj varne pred morebitnim sovražnikovim presenečenjem. V popoldanskih urah nam je kurir prinesel sporočilo, da bo zvečer prispel na Jamo še štab 7. korpusa in da mu je treba zato pripraviti ustrezne prostore. Zares, do polnoči je v našo vas prispel že ves štab in vse njegove pomožne enote.

Navzlic temu pa mi nekaj le ni dalo miru. Prevzel me je prav takšen občutek negotovosti, kot se mi je to običajno dogajalo pred bojem. Dežurnega sem po telefonu nekajkrat povprašal, če je kaj novega, vendar o sovražniku ni bilo nobenih posebnih podatkov.

Po polnoči se je vas umirila in zato sem tudi jaz lahko legel k počitku. Ker pa nisem mogel zaspati, sem se nekajkrat dvignil in prisluškoval. Proti jutru pa se mi je v polsnu zazdelo, da slišim streljanje. Hitro sem vstal in stopil ven. Nisem se zmotil. Onstran Lašč je zares pokalo. Ozračje so sekali kratki rafali, posamezni strelji in tudi eksplozije ročnih bomb. Po telefonu sem poklical dežurnega v zaščitnem bataljonu na Smuki. Povedal mi je, da je pri njih vse mirno, pač pa sliši streljanje iz smeri Lopate. Dodal je, da je prejšnjega dne tja prispel štab 18. divizije in da imajo bržkone poskusni alarm.

Njegova obrazložitev me ni zadovoljila. Zakaj bi to delali, saj so bile enote 18. divizije še v prejšnjem tednu skoraj vsak dan v bojih. Poklical sem dežurne obeh bataljonov in jima ukazal, naj zbudijo vse borce, čeprav ura še ni bila štiri, in jih pošljejo na položaje. Na noge sem spravil tudi naš štab s komandantom vred. S komandantom sva nato odšla v štab korpusa. Komandant in komisar korpusa sprva nista verjela v možnost kakega presenečenja, zlasti pa ne iz smeri Lašč in Lipi. V Lipi je imela 18. divizija javko za ranjence in bolnike. Ker je bila vas daleč od cest in sredi gozdov, smo jo imeli za najvarnejši del osvobojenega ozemlja v vsej Suhi krajini.

Štab korpusa z 18. divizijo še ni imel telefonske zveze, radijska zveza pa je bila dogovorjena za kasnejši čas. Zato me je komandant korpusa poklical, naj z njim stopim pred vas, da vidiva, kaj se dogaja. Medtem je streljanje ponehalo, vendar le za krajši čas. Kmalu se je spet oglasilo, vendar že precej bliže — v Laščah, ki so bile od naše vasi oddaljene približno štiri kilometre.

Toda korpusni komandant še ni verjel: »Bržkone imajo naši vajo,« je dejal. Komaj je to izgovoril, že je visoko v zraku nekaj zašumelo. Vedela sva, kaj to pomeni. To je bila mina, ki se je raztresla med hišami za najinim hrbtom. Bilo je očitno, da to niso vaje, zakaj na vajah ne streljajo s pravimi minami.

Šlo je za sovražnikov vdor v smeri, ki se nam je za kaj takega zdela najmanj verjetna. Sovražnik je želel iznenaditi štab 18. divizije, njihove ranjence, speče terence, zaledne enote 7. korpusa in štaba naše brigade in 7. korpusa hkrati. Tako lepo zamišljen in pripravljen načrt belogardističnega jurišnega bataljona je uspel le deloma. Ko je začelo pokati na Laščah, sta bila oba naša diviziona že na položajih in pripravljena zavrniti sovražnikov napad. Oglašili so se prvi strelji. Bili so naši. Sovražnik je bil presenečen. Moral se bo hitro umakniti, zakaj v nasprotnem primeru se bodo naše enote znašle in ga napadle v hrbet.

Korpusni komandant je zaščitnemu bataljonu ukazal, naj sovražnika nemudoma napade in s tem omogoči, da se zaledne enote lahko umaknejo proti Podhosti. Meni je bilo ukazano, naj pohitim v zaščitni bataljon artilerijske brigade na Smuki, s katerim nismo več imeli telefonske zveze, in z njim sovražnika napadem v hrbet.

Takoj sem odjahal skozi gozdove na zahodnih pobočjih Roga in po dveh urah dohitel bataljon, ki je že na lastno pobudo krenil proti Laščam. V tej vasi je nekaj hiš gorelo, tu pa tam so ležala trupla tistih, ki jih je bil sovražnik presenetil med počitkom. Toda sovražnik je kaj hitro opazil naše premike in se začel naglo umikati proti Stranski vasi in Zdencu. To je storil tako hitro, da celo vseh svojih padlih in ranjenih ni mogel vzeti s seboj.

Ko smo prispeli do prvih hiš na Jami, je bilo boja že konec. Vse je bilo mirno. Divizion sta se pod varstvom 15. brigade umaknila na drugo stran Krke. Le proti Žužemberku je bilo slišati še nekaj strelav.

Takrat pa sem poleg sebe zaslišal nekakšno šumenje. Zdelo se mi je, da me nekdo kliče: »Tovariš načelnik!« Pogledal sem tja in v grmu zagledal v krvi ležečega ranjenca. Bil je vodni komandir Janez, doma iz Ptuja. Strel mu je prebil prsi. Težko je dihal in potihoma mi je dejal: »Vse sem jih!«

Janez je v partizane prišel poleti 1943. Pobegnil je iz vermanskega, kamor so ga bili prisilno

mobilizirali. Bil je izvrsten borec in vselej v prvi bojni črti.

Tisto jutro je bil s svojim vodom na položaju. Ko so se pokazali prvi belogardisti, so jih takoj napadli. Nekaj so jih podrli, drugi pa so se umaknili. Sovražnik je skušal še nekajkrat prodreti, vendar so ga naši uspešno zavržali. Ko pa so bili še zadnji napadli, je Janeza zadelo in se je zgrudil. Čez čas se je spet ovedel. Pred njim so stali trije belogardisti. Zaradi vermanske kape in uniforme, ki ju je imel na sebi, ga niso takoj ustrelili, pač pa so ga spraševali, v katero enoto spada in kdaj je prišel v partizane. Janez jim je lagal, da so ga partizani ujeli v boju in ga prisilili, da se jim pridruži, sedaj pa je nameraval uiti.

Ko so belogardisti to zvedeli, so se od ranjenega Janeza oddaljili nekaj korakov in se posvetovali. Takrat pa je v zraku zašumela mina, ki je priletela z druge strani Krke. Belogardisti so se prijavili in za hip pozabili na Janeza. Ta pa je sovražnikovo nepazljivost takoj izkoristil. Aktiviral je ročno bombo in jo vrnil med belogardiste. Vsi trije so bili ubiti, Janez pa se je s težavo privlekel do tega grma in se pod njim skril. Približno dvajset metrov proč smo res videli tri ubite belogardiste.

Bolničarji so ranjenca obvezali in ga poslali v bolnišnico v Rogu, toda že čez nekaj dni so nam sporočili, da je pogumni Janez ranam podlegel.

BORIS LAH

Bakla na Svetinji

Prvi bataljon 1. šumadinskega odreda je pomemben uspeh dosegel z napadom na spremstvo poročnika Wornerja, komandirja zaščitne čete pri štabu nemške 12. armade. Ta je konec septembra 1941 v potniškem avtomobilu v spremstvu petih kamionov krenil iz Berlina prek Beograda proti Solunu. Vozila so prispela v Topolo 1. oktobra proti večeru. Poročniku se je tako zelo mudilo, da je hotel kar ponoči nadaljevati pot proti Kragujevcu. Toda komandant divizije v Topoli je vedel, kako pomemben je poročnikov transport in mu ni dovolil naprej.

Šele naslednjega dne je poročnik krenil na pot, potem ko so mu zaradi večje varnosti dodali še en avtomobil in kamion z vojakmi. Ukazali so, naj se vozila pomikajo na razdalji od 50 do 100 metrov drugo od drugega, avtomatsko orožje pa naj imajo pripravljeno na kabinah kamionov. Poročnik je menil, da so ti ukrepi povsem odveč. Prešel je bil vso Evropo, ne da bi naletel na kakršnekoli ovire in motnje, sedaj pa tolikšna previdnost!

Vest o tem nemškem konvoju je še isto noč prispela v Vinčo, v sedež odrednega štaba. Takoj so sklenili, naj 1. bataljon počaka konvoj na cesti proti Kragujevcu.

Komandant Dugalić je odločil postaviti zasedo na sedlo Svetinjo, s katerega se začne cesta rahlo spuščati proti Kragujevcu, kljub temu, da tam ni bilo pravih zaklonov, pa tudi maskiranje položaja je bilo zelo oteženo. Razen tega se je bilo odtod tudi težko umakniti. Toda komandant se je za ta kraj odločil prav zato, ker sovražnik ni pričakoval, da utegnejo partizani postaviti zasedo na tako neustreznem kraju.

Cete so se razporedile na položaje na zahodni strani ceste, le prva četa je poslala na drugo stran nekaj borcev. Zaseda se je pritajila in čakala na komandantov znak, ko naj začne streljati.

Nemška kolona je pripeljala približno ob devetih dopoldne.

Nemci so vozili zelo previdno. Vsak gozdček so najprej obstreljevali, nato šele pa peljali mimo njega naprej. Navzlic temu pa zasede le niso opazili.

Ko je v zasedo pripeljala vsa kolona, je komandant s svojo mavzerico pomeril na voznika v prvem kamionu in sprožil. Takoj zatem so zaropotali partizanski mitraljezi in puške. Prvo vozilo je zapeljalo v jarek. Pod točo partizanskih krogel so se znašala tudi vsa druga sovražnikova vozila. Nemci so s kamionov skakali v obsestni jarek in si skušali v njem dobiti kritje. Po dvajsetminutnem boju je začelo streljanje ponehavati. Takrat je padlo polvelje: »Juriš!«

V tem spopadu je bilo 22 nemških vojakov ubitih in ranjenih, partizani pa so zaplenili 16 puškomitraljezov, 50 pušk, 7 avtomatov, 40 pištol, 120 podoficirskih uniform in še mnogo razne druge opreme, med katero so našli tudi dva kilograma zlata, mnogo čokolade, cigaret itd.

Po tem porazu je general Stahl napisal v svojem poročilu: »Sumadijo je zajela vstaja, ki se širi kot požar, ki ga prenaša veter.«

Jošt Rolc: Junak z Nomenja

Tako je po novi neprespani noči napočil že tretji dan negotovosti in dvomov — ponedeljek. Oblaki nad dolino so se umaknili pripekajočim sončnim žarkom. Vročina je začela vabiti kosce na senožeti in žanjice na polja. Vas je ostala prazna, vsi so nekaj delali, da bi dohiteli tisto, kar niso bili naredili za dežja. Le pri Ažmanovih nihče ni mislil na ugodno vreme, na košnjo in žetev. Brata sta se sukala po hiši, Rozka pa je z materinim dovoljenjem sedla na kolo, da bi se odpeljala na Bled. Rada bi se bila sestala s hčerko očetovega soborca, z Zupanovo Heleno, ki je služila pri znanih bogataših Majerjih na Bledu. Saj sta bila na Strani usodnega 8. avgusta Ažman in Zupan skupaj in bo morda Helena kaj več vedela o dogodkih. Saj je na Bledu, na izviru vseh novic, kjer je sedež gestapa in drugih nemških oblasti.

Komaj se je Rozka pripeljala do Soteske, nekako na pol poti med Nomenjem in Bohinjsko Belo, jo je prestregla njena sovaščanka Bajdrova Micka, ki je bila z Bleda namenjena na Nomenj. In ko je Rozka stopila s kolesa, jo je prijateljica zaupno vprašala, če morda kje na Nomenju pogrešajo kakega moškega, ki je bil partizan.

Zadihanemu dekletu je kolo padlo iz rok, tako jo je presunila ta vest. Razburjena je vprašala Micko, kaj se je zgodilo.

Micka ji je začela pripovedovati, kako je od zanesljivega človeka zvedela, da leži v blejski mrtvašnici ubit partizan z listkom na prsih, na njem pa piše v nemščini »Nomenja«.

Rozki se je kar stemnilo pred očmi. V zavesti so ji znova začeli vrtati sumi, ki jih je vse dotlej uspešno zatreti. Brez besed se je poslovila od Mike in kot omotična pognala kolo proti Bledu. Mrtvi partizan je brez dvoma nekdo iz skupine, ki je taborila na Strani. Morda je prav njen oče? Strah ji je utripal po vsem telesu, še sama ni vedela, kdaj je prišla na Bled. Ni opazila, da bi bil kdo na pokopališču. Negotovost in strah sta jo tiščali, kot bi imela zadržan vrat, ni bila sposobna slediti svojemu zbeganemu pogledu čez grobove. Tam na drugem koncu je zagledala za kamenitimi spomeniki človeka, ki je urejal svež grob. Na njem ni bilo ne cvetja ne venca in ne sveče. Bil je samo kup zemlje. Pristopila je k njemu in ga s hripavim glasom vprašala:

»Tisti mrljč z Nomenja, je še v mrtvašnici?«

»Pravkar sem ga, reveža, tule zakopal,« je dejal grobar z žalostnim glasom in kopal zemljo na gomilo.

»Kdo pa je bil, ste ga poznali?« je neodločno spraševala dalje.

»Trije so bili, vsi trije partizani. Dva so svojci že odpeljali domov v Gorje, ta tukaj pa je z Nomenja, bojda glavni.« Grobar je govoril skrušeno, potem pa pobral orodje in se odpravil k drugemu grobu.

Rozko je zbudilo v prsih, začutila je, kako ji zmanjkuje tal pod nogami. Postalo ji je slabo, omahovaje se je oprijela spomenika, da ne bi padla. Potem pa so ji solze napolnile oči. Tudi grobar je opazil, da nekaj z njo ni v redu.

»Če vam lahko kaj pomagam,« je rekel, »stopite k tistim kamnom pri mrtvašnici. Tam so pokojnikove cunje. Morda jih boste spoznali,« je rekel spoštljivo in se oddaljil, da ga ne bi kdo opazil.

Kar tekla je k mrtvašnici in še od daleč opazila na tleh kos obleke. Z grozo je spoznala očetov suknjič. Dvignila ga je in razprostrela pred seboj.

»Oh oče, ljubi oče!« je kriknila v onemogli žalosti in bruhnila v jok.

Na levi strani od strnjene krvi otrdelega suknjiča je opazila luknjo, ki jo je naredila krogla. Zadel ga je prav v srce.

Krčevito je stisnila k sebi okrvavljen in blaten suknjič, ki je že zaudarjal po gnilobi. Ihteč ga je nežno položila nazaj na tla in odtavala nazaj k očetovemu grobu. Dolgo je stala nad svežo gomilo in se dušila v joku. Spominjala se je vseh podrobnosti iz svojega življenja ob očetu vse od prve mladosti pa do zadnjih dni. Nikakor ni mogla verjeti, da zdaj ta dobri in plemeniti človek leži globoko pod bremenom umazane rjave zemlje in da ga nikoli več ne bo videla. Le bolečo tesnobo, ki ji je vedno bolj odzemala moč in razsodnost, je čutila vse bolj in bolj. Še jokati ni mogla več. Okoli nje je plesala črna gmota in ji grozila, da jo bo vsrkala vase. Postalo ji je slabo...

Ni izgubila samo očeta, poglavarja družine. Smrt Jožeta Ažmana je bila udarec porajajočemu se partizanstvu v Bohinju, ideji, za katero je njen oče delal vse življenje.

Rozka se je vrnila proti domu. Ko da bi jo gnala tuja volja je hitela proti Nomenju, v glavi pa so ji rojile misli na očeta, ki ga ni več. Premišljevala je, kako naj to pove materi, saj je vedela, da bo to zanj strašen udarec. Sklenila je, da ji ne bo tega povedala takoj, ampak da jo bo pripravila. Toda kako se bo zdržala, da ne bo s svojo žalostjo povedala več kot z besedami?

Stopila je v hišo in začela mater prepričevati, da ni o očetu ničesar zvedela. Že ji je skoraj uspelo, da ji je mati verjela, ko je stopila v hišo soseda Lenka, žena Janeza Zupana, Ažmanovega soborca. Vsa iz sebe je jokaje objela Ažmanovo in zajecljala:

»No, zdaj sva obe vdovi, obema so ubili moža.«

Ni namreč še vedela, da imajo njenega moža Janeza zaprtega v Begunjah. Presenečeni Ažmanci je zmanjkalo besedi. Obraz se ji je skrčil od bolečin, kot bi jo dregnili z nožem. Prestrašena je pogledala Rozko, ki ni vedela narediti drugega, kot da ji je prikimala in ji tako razkrila resnico, ki jo je dotlej skušala utajiti.

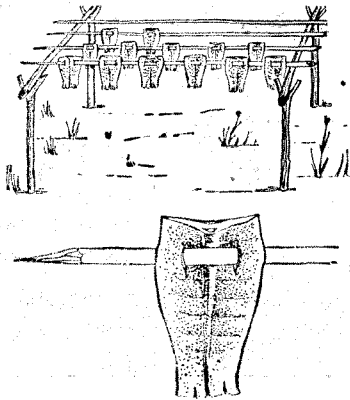
Konec prihodnjč

Prehrana v naravi

Sušenje mesa na zraku

Sušenje mesa na zraku je najpreprostejši način konserviranja manjših količin mesa.

Od mesa ločimo vse kosti in krvave dele, ga zrežemo na 2 cm debele reznje, osolimo oziroma vtremo vanj sol (na obeh straneh) in obesimo na dobro zračeno mesto. Sušenje na zraku pa je mogoče le takrat, kadar ni muh. Nevarnost pred navalom muh lahko v znatni meri zmanjšamo, če ob-

ložimo oz. potresemo meso z raznimi začimbami, npr. s šetrajem, rdečo papriko, poprom itd. Prav tako zmanjšamo to nevarnost, če meso pustimo prej vsaj nekaj ur v dimu.

Ribe pa sušimo takole. Najprej ribo očistimo in ji odrežemo plavuti, škрге in oči (ali celo glavo) nato jo prerežemo na hrbtini strani od glave do repa, tako da dobimo dve polovici, ki ju spaja trebušna stran. Očiščeno ribo osolimo, nato jo natakemo na palico in damo sušiti, kot nam kaže slika.

Pred uporabo položimo suho ribo za nekaj ur v mrzlo vodo, da se malo razsolí in omečča.

Osnovni cilj: krepitev obrambne sposobnosti

Dne 14. februarja je bila v Ljubljani konferenca Zveze komunistov vseh enot JLA, ki so nastajale v Sloveniji. Na njej so tehtno razpravljali o delu v preteklosti in o nalogah v prihodnosti. Tako so ocenjevali tudi potek reorganizacije in poudarili potrebo po nadaljnji demokratizaciji v delu organizacij ZK, po borbi mišljenj in osebni odgovornosti pri delu.

Vsekakor je temeljna naloga vojske krepitev obrambne sposobnosti države. Generalni polkovnik Franc Poglajen je dejal, da morajo v prihodnje komunisti JLA usmeriti svoje delovanje v poglobljanje načel splošne ljudske obrambe, v uveljavljanje visoke, zavestne discipline in v pri-

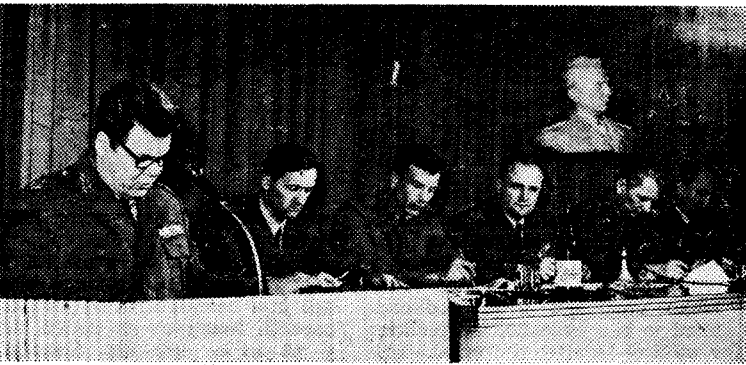
pravljenost na žrtve v morebitni bodoči vojni.

Glede dejavnosti oficirjev in podoficirjev v družbenopolitičnih organizacijah izven vojske so menili, da je zdaj veliko več možnosti kot kdaj prej za plodno sodelovanje vojske in civilnega prebivalstva v prizadevanjih za krepitev obrambne sposobnosti. Pri sprejemanju načel, odločanju o oblikah in stvarnih ukrepih za krepitev splošne obrambe sodeluje mnogo ljudi z različnim mišljenjem in znanjem. Prav tam imajo komunisti iz vojske obilo priložnosti za delovanje. S svojimi izkušnjami lahko pripomorejo k usklajevanju in se tako upirajo težnjam po neorganiziranosti in stihiji. Važno je, da se pojavljajo komunisti iz vojske vedno in povsod kot tolmači osnovnih načel vseljudske obrambe.

Konferenca je tudi podprla predlog, da bi vojaške šole vključili v splošni sistem izobrazbe v vsej državi. Tako bi iz njih dobili strokovnjake, enako potrebne vojski in civilnim službam. Pri tem velja pripomniti, da je spričo visoke ravni znanja, ki jo dobe gojenci Visoke vojnotehniške akademije iz Zagreba, začelo med mladino naraščati zanimanje za to šolo.

V imenu CK ZKS je konferenco pozdravil tovariš Franc Popit, ki je dejal, da je prijetno presečen nad odprtostjo razprave o raznih vprašanjih. Po njegovem je to, da ni bilo potrebe po skrivanju težav in napak, znak, da so komunisti našli edino pot za njihovo odstranitev. Vsak nasproten pojav bi namreč lahko škodoval obrambni sposobnosti vojske in vse naše družbe.

Ob koncu so izvolili tudi stalno konferenco, v kateri so tudi zastopniki CK ZKS: Albert Jakopič-Kajtimir, Bojan Polak-Stenka, Franc Simonič, Lojze Briški in Mitja Gorjup. FRANC VRANČIČ

S konference ZK enot JLA v Ljubljani

Iz dela ZROP v radovljški občini Skoraj vsak občan je seznanjen z bistvom obrambnih zamisli

Na minulih skupščinah ZROP v radovljški občini, ki so letos prvič potekale v izrazito delovnem vzdušju, kakršnega so narekovale predvsem priprave na splošno ljudsko obrambo, so posvetili največ pozornosti kadrovskemu vprašanju.

Tako so v večini združenj izvolili v odbore več kot polovico novih članov, predvsem mlajših. Ti odbori bodo doslej skrbeli za izvrševanje sklepov, predvsem pa za večjo družbeno aktivnost članov.

Med pomembnejše sklepe skupščin ZROP, prav vseh v občini, lahko štejemo tudi odklonilno stališče na predlagane ločitve ZROP od ZZB. ZROP naj bi ostala tako kot sedaj v sklopu ZZB.

Težišče vseh razprav je bilo okoli nalog ZROP in dejavnosti članov v obrambnih pripravah. Marsikateri udeleženec je upravičeno ugotavljal, da ni dolgo tega, ko nihče ni jemal resno zanemarjanja dolžnosti. Do strokovnega izpopolnjevanja smo imeli neodpustljivo ravnodušen odnos, še bolj pa do splošne družbene dejavnosti. Taki odnosi so pogosto omrtvičili vlogo in namen ZROP, netili neresnost in povzročali nezadovoljstvo vestnih članov, ki so bili pripravljeni delati. Tu in tam tu di lepo zveneče geslo o vlogi in pomenu ZROP in sklicevanje na čast in ponos rezervnega oficirja ali podoficirja nista mogla poživiti okostenelega ustroja združenj, dokler niso požugali s prstom upravni organi, odseki za narodno obrambo. Šele pred poldrugim letom je to vprašanje zdrsnilo z mrtve točke. Ko je že kazalo, da

takojšnje ukrepe in temeljite priprave na obrambo, za vseljudski odpor možnemu tujemu napadalcu.

Rezervni oficirji in podoficirji so se zavedali svojih dolžnosti in so se takoj lotili izvajanja vseh teh ukrepov. ZROP je kot strokovno najbolj podkovana organizacija kaj kmalu postala resnični nosilec vrste akcij, pobudnik številnih obrambnih dejavnosti v svojem organizacijskem, pa tudi na civilnem področju.

Ne glede na to, da je bil šele te dni sprejet zakon o ljudski obrambi in vojaški obveznosti, ki natančno določa obveznosti in pravice posameznika in družbenih skupnosti, so v radovljški občini že lansko jesen vključili vse rezervne starešine v raznovrstne oblike dela po sklepih sveta za narodno obrambo in programa koordinacijskega odbora za obrambne priprave pri občinski konferenci SZDL. Razen pospešenega izvajanja programa strokovnega usposabljanja članov ZROP, ki upošteva posebnosti vseljudske obrambe, predvsem pa dejavnosti teritorialnih enot kot sestavnega dela oboroženih sil, so se lotili tudi stvarnih nalog v vseh enotah civilne zaščite in samozasčite ter pri obrambni vzgoji prebivalstva. Iz vrst članov ZROP je izšlo okoli 20 predavateljev, ki so samo v letošnjem januarju in prvi polovici februarja imeli nad 200 predavanj za vse vrste občanov, od šolskih otrok do članov delovnih kolektivov in do prebivalcev skoraj vseh naselij. V istem času se je udeležilo 42 predavanj za člane ZROP nad 90 odst. članov. Da bi bila podoba množičnosti in sistematičnega usposabljanja občanov za obrambo popolnejša, je treba omeniti tudi več tečajev in seminarjev s poglobljeno snovjo s področja obrambnih priprav. Te tečaje in seminarje je po sklepu sveta za narodno obrambo priredila delavska univerza, ki je za organizatorje in izvajalce izbrala primerne rezervne oficirje.

Take raznovrstne in množične dejavnosti za krepitev narodne obrambe so pritegnile pozornost občanov, zlasti po manjših in oddaljenih naseljih. Bilo je precej pohval in priznanj izvajalcev, največja pa je velika udeležba.

Številni rezervni oficirji in podoficirji so prevzeli tudi vodilne dolžnosti v skoraj vseh družbenih organizacijah in društvi, ki se posredno ukvarjajo z dejavnostmi, važnimi za obrambo. Tako v strelskih družinah, ljudski tehniki, pri gasilcih, tabornikih, planincih, športnih organizacijah, pri Rdečem križu, avto-moto zvezi itd.

Ob koncu lahko zapišemo, da je prav zaradi dejavnosti rezervnih starešin skoraj vsak občan seznanjen z bistvom obrambnih zamisli, s posebnostmi možne bodoče vojne in s svojimi nalogami.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki se pojavljajo, predvsem pa zaradi velikega odziva občanov, bo široko zasnovana akcija nedvomno dosegla svoj namen. O tem pričajo uspehi, ki smo jih dosegli do zdaj, pa tudi veliko domoljubno poslanstvo, ki ga opravljajo rezervni oficirji in podoficirji, je temu porok.

JOŠT ROLC

Žunkova mama z Koroškega

Dobro uro hoda iz vasice Zavodnja proti Sentvidu stoji na hribčku Žunkova kmetija; hribček oklepa z ene strani vijugasta cesta, ki pelje iz Šoštanja prek Sentvida v Črno na Koroškem, z druge strani pa žuboreča Velunja. Polje te kmetije se razprostira po bregu in sega do deroče Velunje, na drugi strani pa v ozko globel.

Pri Žinkovih so živeli trdo življenje. Rjava zemlja je polna laporja, iz gozda pa silita na polje praprotni in resje. Če so hoteli kaj pridelati na takem polju, so morali trdo delati in življenje jih je

napravilo tihe, žilave in vztrajne.

Ko je začel okupator širiti smrt in razdejanje po naši lepi domovini, je završalo tudi v tem gorskem kraju.

Mimo Žunkove kmetije je peljalo mnogo partizanskih poti. Zato v zadnjih dveh letih narodnoosvobodilnega boja ni minil dan oziroma noč, da se v tej hiši ne bi zglasili partizani. Zakaj pa se ne bi? Saj je v tej hiši živela Žunkova mama, ki je vsakega partizana prijazno in gostoljubno sprejala.

Tu, v planinski tihoti pod visokimi smrekami, so imeli kurirji iz lesa zgrajen dom. Ugodna krajevna lega in zaupanja vredna Žunkova družina sta dovoljevali, da so nekaj sto metrov navzgor od Žunkove domačije ob Velunji v gozdu dokaj brezskrbno »kraljevali« kurirji postaje S 34. Dokler je bilo kopno, se kurirjem ni bilo treba bati, ko pa je zapadel sneg, so Žunkovi napravili pot do razhojene steze in tako zakrili pot, po kateri so hodili kurirji in drugi partizani v bunker. Če je preti nevarnost, pa je Žunkova mama o pravem času poslala po hčerki Milki ali po katerem drugem od domačih obvestilo, da je sovražnik blizu.

Ko se je v poznem popoldnevu začel mrak obešati po bregovih Zarazgorja, Sentvida in Zavodnje, je pri Žunkovih vse oživel. Partizani, ki so pri njih preživeli dan, so se začeli pripravljati na pot in ko je vzšla blede lumina zarja, so krenili zadnji. V hiši so ostali le domači in še kakšen kurir. Vse druge pa je vzela noč in jih ogrnila s plaščem varnosti, da so lahko hitreje pohiteli novim nalogam naproti.

Še danes nam je v živem spominu prijazen nasmeš Žunkove mame, ki je s tolikšno prizadevnostjo in brez strahu nudila štajerskim in koroškimi partizanom hrano, streho in vse, kar je mogla. Kdo bi preštel vse lačne borce, ki jim je tolikokrat kuhala in jih nahranila! Koliko noči je prebedela. Dostikrat je ostala brez kosila ali večerje, ker ji je bila prva skrb, da borci ne bodo lačni. Kdor je prestopil prag njene hiše, se je počutil kot doma!

Žunkova partizanska mama! E tako smo jo klicali. Takšno imen si je tudi zaslužila, saj je bila v tistih krajih med prvimi, ki je obsojala krivico in se borila proti nasilju.

Aki

Poizvedujemo

Lepo prosim vse preživlele prostovoljce, ki so bili z menoj in se me spominjajo, naj mi pošljejo svoje naslove. Potrebujem jih kot priče, da bi dokazal svojo udeležbo v bojih za severno mejo in tako lahko izkoristil ugodnosti, ki mi pripadajo po novem zakonu.

Od 28. oktobra 1918 sem bil na glavni železniški postaji v Mariboru, potem pa na dopolnilnem poveljstvu v domobranski vojašnici na Melju. Andrej Vidmar, Trakoščanska 13, Zagreb

Pohod pionirjev po poti 14. divizije

V počastitev 25 letnice pohoda XIV. divizije na Štajersko bodo slovenski in hrvaški pionirji priredili krajevne pohode po poti enot te divizije. Razpis predvideva, da se naj bi pohod pričel 22. marca 1969 na Suhorju pri Metliki to je na kraju, od koder je odšla na pot ta slovenska partizanska enota v januarju 1944. V prizadevanju, da bi se pionirji in mladina čimbolj podrobno seznanila z vsemi dogodki, ki so bili v zvezi s tem pohodom, bodo društva prijateljev mladine in odbori jugoslovanskih pionirskih iger skušali pridobiti čimvečje število nekdanjih borcev posameznih brigad, bataljonov in enot te divizije. Po končanih pohodih pa se bodo pionirji zbrali 10. maja v Velenju na veličastnem pionirskem srečanju.

-vd

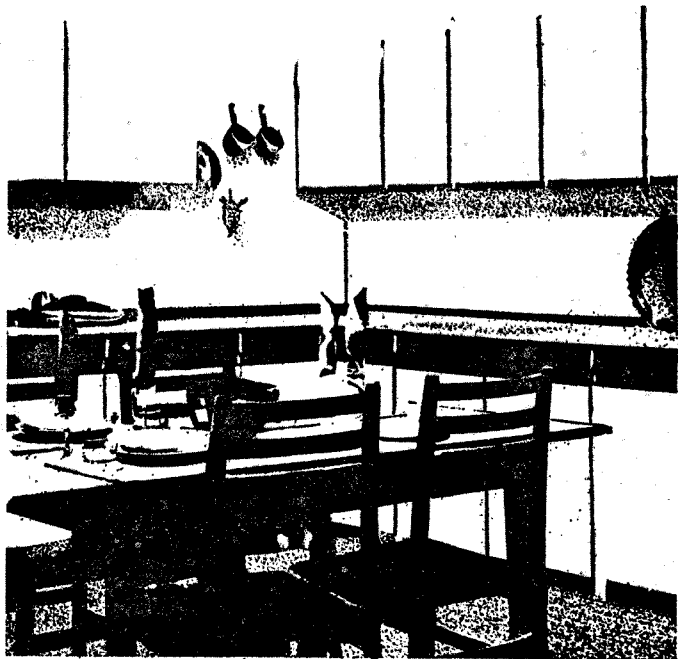
BORCEM,

ki dobe stanovanja
nudimo vso opremo
na
KREDIT
do

1.000.000 SD

brez porokov
in pologa

SLOVENIJALES

bo vse delo ostalo zgolj pri obveznem strokovnem izpopolnjevanju, dejansko pri prisilni udeležbi na predavanjih in vajah po programu, ki so grožnje z upravnim kaznovanjem dvignile udeležbo od približno 20 na 90 in več odst., so dogodki v mednarodni areni zdramili naše ljudi iz uspavanosti in lepih sanj o trdnem miru.

Napad enot petih držav varšavskega pakta na Češkoslovaško je dokončno in temeljito spremenil miselnost in pripravljenost občanov glede obrambe, prav tako pa tudi rezervnih oficirjev in podoficirjev. Na številnih zborovanjih so člani ZROP odločno in enotno obsodili to nasilno vmešavanje v notranje zadeve države. Položaj v naši neposredni bližini je terjal

Kulturni obzorje

„Borec“ je podelil Kajuhove nagrade

V petek, 21. februarja, je bila v klubu poslancev manjša svečanost, na kateri so podelili že tradicionalne nagrade Kajuhovega natečaja, ki jih vsako leto podeljuje zavod »Borec«.

okrog 700 strani obsegajoči oris bojne poti ene od najpomembnejših partizanskih divizij je v primerjavi z dosedanjimi monografijami narodnoosvobodilnih enot, med katerimi prevladujejo zgod-

daje temu delu še poseben značaj, ki vzbudi v bralcu zanimanje, obenem pa mu širi obzorje in razumevanje NOB in partizanskega vojskovanja.

Ob tej priložnosti so podelili tudi prvo nagrado za najboljše opremljeno knjigo, ki jo je zavod »Borec« izdal v lanskem letu. Nagrado je prejel slikar JANEZ VIDIC za opremo pesniške zbirke Jožeta Šmita »Koleselj iz cedilke«. Nagradjenec se je kot opremljevalec in ilustrator uveljavil že z vrsto del, ki izpričujejo oblikovalsko inventivnost in posrečen pri-

Alenka Nedog

Ladislav Kiauta

Janez Vidic

Predložena dela — 15 tekstov in sicer 4 dokumentarna dela, 5 spominskih zapisov in 6 leposlovnih del — je ocenjevala posebna žirija za Kajuhove nagrade pri zavodu »Borec«. Sestavljali so jo Milan Apih kot predsednik in kot člani: zgodovinar Ivan Križnar, književnik Vladimir Kavčič, vojni zgodovinar Zdravko Klanjšček, književnik Ciril Zlobec in akademski slikar Stane Bernik.

Prva nagrada ni bila podeljena.

Drugo nagrado je prejela ALENKA NEDOG za biografijo o Toneu Tomšiču. To je obsežno delo, ki na pregleden, znanstveno natančen in človeško tople način prikazuje Tomšičovo osebnost, obenem pa daje tudi širok vpogled v družbeno politična dogajanja od leta 1925 do konca leta 1941, posebno pa v rast in delovanje KP in tudi vseh tistih gibanj, s katerimi je leta sodelovala, pa tudi tistih, proti katerim se je borila. Pisana je stvarno, brez olepševanja in neutemeljenega opravičevanja njegovih ravnanj. Pri tem je morala avtorica zbrati in pregledati nešteto pisanih virov in izjav ljudi, kar je vse storila z veliko natančnostjo in vestnostjo. Zato je njena knjiga pomemben znanstveni dokument, obenem pa zanimivo branje tudi za najbolj razgledanega bralca, zlasti pa za mladino, ki v NOB išče svoje vzore.

Tretjo nagrado je prejel LADISLAV KIAUTA za monografijo »Na bojni črti osemnajste«. Ta

vinski orisi brigad, pomembno in pohvale vredno delo, ki je nedvomno zahtevalo večletno trudopolno delo. Iz vseh nanizanih podatkov se vidi, kolikšne žrtve je terjalo partizansko vojskovanje in s kakšnimi težavami so se morale boriti partizanske enote, da so ohranile svojo bojno sposobnost. Prepletanje zgodovinskih zapisov in citiranje dokumentov z natančnostjo raziskovalca ter reportaže,

jem. Njegova oprema in ilustracija za Šmitovo stvaritev so dale pesniški zbirki vrednoto, ki je z njo vsebinsko uglasena, s svojo likovno vsebino pa bogati videnje sveta, ki ga pesnik zлага. Zunanja oprema knjige je uglasena z notranjo in prispeva k celotnemu tipografskemu videzu knjižice, kar jo v lanskoletni knjižni bari zažlebo »Borec« postavlja vsekakor na izjemno mesto.

LETOS BO V POKRAJINSKEM MUZEJU V MARIBORU RAZSTAVA VOJAŠKIH UNIFORM IZ RAZLIČNIH OBDOBIJ NAŠE PRETEKLOSTI

Vojaška noša v luči zgodovine

Vojaška uniforma se je v razvoju oblačanja v vseh časih podrejala posebni zakonitosti, vendar lahko tudi pri tej noši govorimo o modi. Podobno kot civilna, čeprav nekoliko manj muhasto, se je menjavala tudi vojaška moda. Narekovale so jo v prvi vrsti praktične potrebe in šele na drugem mestu želja po pestrem videzu uniforme. Znano pa je, da so se do prve svetovne vojne domala vse armade oblačile v bolj ali manj pisana oblačila in da je taka moda imela tudi prav učinkovit psihološki pomen.

Slovenci do druge vojne nismo sloveli kot vojaški narod. Naši ljudje so se morali potikati kot vojaki tujih armad po različnih evropskih bojiščih, v tridesetletni vojni, v času Marije Terezije,

Napoleona, kot udeleženci avstrijskih vojnih pohodov v Italijo, da ne omenimo posebej prve svetovne vojne — vendar smo se z lastno vojaško močjo uveljavili šele v narodnoosvobodilnem boju. Slovenci so torej v preteklosti nosili uniforme avstroogrske monarhije in bivše Jugoslavije in šele 1941 do 1945 uniforme lastne vojske.

V slovenskih muzejih je razstavljenih razmeroma malo uniform. Prav redke so starejše uniforme, a tudi partizanski vojaški kroji in oprema so razstavljeni v muzejih s tematiko NOB predvsem kot dokumenti v okviru splošnega prikaza narodnoosvobodilnega gibanja, manj pa z vidika razvoja oblačila. Nasploh vedo pri nas ljudje le malo o zgodovini mode,

posebej še vojaške, medtem ko je preučevanje teh oblačil v svetu že davno utrjena in popularna zgodovinska panoga.

Pokrajinski muzej v Mariboru se že dalj časa ukvarja z razvojem mode in vojaške noše. Leta 1965 je priredil razstavo »Tristo let mode na Slovenskem«. Na tej razstavi smo spoznali, kako so se oblačili naši predniki v obdobjih pred prvo svetovno vojno. Razen civilnih noš je bilo razstavljenih tudi nekaj vojaških uniform. Razstava je zbudila mnogo zanimanja, že tedaj pa je dozoriel sklep, da bi razstavili več uniform na posebni razstavi.

V letošnjem septembru bo torej Pokrajinski muzej v Mariboru pripravil razstavo, ki bo nosila naslov »Uniforme v zgodovini«. Ta prireditve bo nedvomno posebnost, saj bomo na njej spoznali bolj ali manj vse vojaške kroje, ki so bili v času od 17. stoletja do konca druge svetovne vojne v rabi na slovenskih tleh. Najstarejših uniform, tj. iz 17. in 18. stoletja, v naših zbirkah seveda ni, ta oblačila bodo prikazale stare slike, risbe in grafike. O uniformah 19. stoletja pa nas bodo poučili že tudi deli originalnih noš, tako npr. kirasirska in huzarska oprema iz časa Napoleona. Poseben sloves si je ohranila pri nas avstrijska bela suknja, o kateri poje tudi narodna pesem. V belih jopičih so se bojevali Avstrijci v bitkah pri Solferinu, Custazzi in Kraljevem Gradcu, sta samo en primer te uniforme pa se je ohranil do današnjega časa pri nas.

Na razpravi bomo predstavili uniforme raznih rodov vojske iz konca 19. in začetka 20. stoletja, ko so nekatere armade še zmeraj tekmovali v slikovitem oblačenju. Razen avstroogrskih bo na razstavi tudi nekaj uniform drugih držav, npr. Nemčije, Francije in Italije.

Nekdanjim vojakom bodo nedvomno zbudile trpke spomine uniforme iz prve svetovne vojne, a tudi za mlajše bo zanimiva primerjava teh oblek s predvojnimi pisanimi kroji. Vojaški blišč je tedaj zdrknil na najnižjo raven. Like oficirskih elegantov so izpodrinile podobe frontnih vojakov v zakrpanih koprivnatih suknjičih in čevljih z lesenimi podplati.

V tretji skupini bodo zbrane uniforme bivše Jugoslavije. Kakor je znano, je njena vojska vse do druge vojne nosila uniforme, ki so z neznatnimi spremembami posnemale stare srbske kroje. Stara jugoslovanska vojska se je držala okorelih tradicij, prav tako nesodobna pa je bila tudi njena zunanja podoba.

V zadnji skupini želimo predstaviti obdobje druge svetovne vojne — okupacijo in narodnoosvobodilno vojsko. Mnogim so pač še v živem spominu različne uniforme naših partizanskih enot, polvojaška oblačila iz prvih dni odpora, zbrana iz vseh vetrov, in poznejša, ki so jih že izpopolnjevali po skupnih določilih in iz katerih se je slednjič razvila enotna uniforma naše sedanje armade. Mnogim, mlajšim, ta razvoj ni več znan, partizanske uniforme pa bodo na tej razstavi prikazane tudi v novi luči, saj bo zanimivo ugotavljati, kakšno nošo je v primerjavi z drugimi uniformami narekoval specifični, partizanski način bojevanja.

Na razstavi bo okoli 50 izvornih uniform, mnoge pa bodo prikazane v fotografijah, med katerimi so tudi prav dragoceni dokumenti. Največ starih uniform hrani mariborski Pokrajinski muzej, mnogo gradiva pa bodo prispevali za razstavo Narodni muzej in Muzej narodne osvoboditve v Mariboru, ptujski muzej in drugi.

Organizatorji razstave se že danes obračajo tudi na vse zasebne lastnike starih uniform ali delov vojaške opreme in jih prosijo, da bi le-te posodili za čas razstave mariborskemu muzeju. Po končani razstavi v Mariboru bo celotno gradivo razstavljeno še v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Pripravljamo se torej na zanimivo kulturnozgodovinsko in muzejsko akcijo. Prepričani smo, da bo razstava pritegnila javnost ne samo zaradi slikovitega videza vojaških noš, marveč tudi zato, ker je s temi nošami povezan doberšen del naše narodne zgodovine.

DR. SERGEJ VRISER

Zanimivosti

Oglasil se bo »Radio študent«

Marca bo pričela v Ljubljani na srednji valovni dolžini 188 metrov oddajati študentska radijska postaja »Radio študent«. Oddajnik in vsi prostori postaje so v osmem bloku v študentskem naselju. Moč oddajnika je 50 W in ima dolet okrog 20 km. To pomeni, da bo »Radio študent« s svojim programom lahko dosegel kakih tristo poslušalcev.

Postaja bo oddajala vsak dan razen sobote in nedelje od 21. do 23. ure, trikrat na teden pa od 12. do 13. ure.

»V imenu ljudstva«

Studentske demonstracije po svetu ne pončajo. Kakor po pravilu se krajevne oblasti branijo pred njimi s policijskimi odredi, ki uporabljajo pri tem vsa razpoložljiva sredstva, da bi razgnali demonstrante. Na protestnem pohodu v zahodnem Berlinu so demonstranti nosili tudi transparente z napisom:

»Demokracija pri nas pomeni pretepati ljudstvo z gumijevkami v imenu ljudstva za ljudstvo.«

Domača drama o herojstvu

Pred kratkim je bila v niškem gledališču premiera drame »Goloroki« katere avtor je Vuk Vučo. To je literarno-scenski prenos znanega juriša na žice oziroma bega zapornikov iz znanega nemškega taborišča v »Crvenem Krstu« pri Nišu 12. februarja 1942.

Ljubezniv odgovor

Londonska radiotelevizijska družba BBC je zaprosila alžirsko televizijo za sodelovanje in predlagala, da jim kot prvo pošljejo filmsko gradivo o znamenem pristanisku Mers el Kebir in vojaškem oporišču La Calle?

»Z veseljem bomo ustregli vaši prošnji in vam poslali filmsko gradivo o sovjetskih vojnih oporiščih v La Calle in Mers el Kebirju od vas pa — predhodno seveda — pričakujemo filmsko gradivo o kitajskem oporišču Portsmouth.« se je glasil odgovor alžirske televizije

»Krvava bajka« na filmskem platnu

Filmska delavska skupnost iz Beograda pripravlja snemanje dolgometražnega igranega filma »Krvava bajka«. Scenarist in režiser je Branimir Janković — Tori. Vsebinska je povzeta po znani kragujevski tragediji 21. oktobra 1941. leta Film bodo posneli v cinemascopeu in v barvah. Začeli ga bodo snemati 9. maja, na dan zmage, premiera pa bo v Kragujevcu 20. oktobra letos.

Ustvarjalce filma je sprejel tudi Mijalko Todorović, ki je bil v teh tragičnih dneh 1941. leta sekretar okrožnega komiteja KP v Kragujevcu.

Pred 100-letnico tabora v Kubeđu

Drugo leto, 7. avgusta, bo minilo sto let, odkar je bil v Kubeđu prvi slovenski tabor Slovenske Istre, katerega se je udeležilo več kot 5000 Slovencev in nekaj Hrvatov. Ta tabor je bil izrednega pomena za narodno prebujanje in nacionalno osveščanje, posebno ker je ta kraj na meji med slovenskim, italijanskim in hrvaškim življenjem. Tabor je pomenil nov korak v preporodu Slovencev na tem območju. Glavne zahteve tabora so bile, da se ustanovi slovenska šola v Kubeđu in višja slovenska šola v Kopru, da se dovoli uporaba slovenskega jezika v državnih organih in da se prepreči ponovno zvišanje davkov.

Delegacija, ki že pripravlja proslavljanje te najpomembnejše manifestacije v Kopru, je prosila predsednika SFRJ Josipa Broza — Tita, da bi prevzel pokroviteljstvo nad to prireditvijo. Predsednika so seznanili tudi z okvirnim programom in se dogovorili o imenovanju pripravljalnega odbora za organizacijo proslave.

Partizanska ljudska pesem

Črni vran

Na okno priletel en črni je vran,
en črn je vran iz daljnih poljan.
V kljunu pa nosi krvavo roko,
na roki se sveti zlat prstan lepo.
»Od kod mi prihajaš, povej mi, povej,
čigava je roka in prstan na njej?«
»Ta roka je moja, zlat prstan je tvoj,
se s smrtjo poročil jaz sem nocoj.«

● Ljudska pesem, ki jo je v Repnjah pri Vodica zapisal Tone Ljubič.

LJUBLJANA

SPREJEMAMO PRIJAVE ZA IZLETE:

- Za strokovnjake obutvene in kožne industrije prirejamo 4-dnevni izlet v Bologno dne 1. do 5. marca 1969;
- Za dan žena 3-dnevni izlet na Dunajski velesejem v času od 7. do 9. marca 1969;
- Za dan žena 1-dnevni izlet v staro Gorico—Števerjan—Tržič;
- Za kmetijske strokovnjake 3-dnevni izlet v Verono v času od 14. do 16. marca 1969;
- Obrtniški sejem v Münchnu bomo obiskali v času od 17. do 20. aprila 1969;
- 9-dnevno potovanje v PARIZ in dolino Loire v času od 25. aprila do 4. maja 1969;
- Za ljubitelje cvetja ponavljamo tradicionalno potovanje v HOLANDIJO v času od 26. aprila do 5. maja 1969;
- Za prvomajske praznike bomo potovali po Italiji: Ravenna — San Marino — Rim — Napoli — Capri — Pompeji — Firenze, v času od 26. aprila do 4. maja 1969;
- 17-dnevno turistično potovanje v ŠPANIJO, deželo bikoborbo in flamenca, prirejamo v času od 12. do 29. maja 1969;
- Sejem tekstila in oblačil v Frankfurtu si bomo ogledali v času od 20. do 25. maja 1969;
- Z letalom in avtobusi bomo potovali v Skandinavijo: Oslo — Stockholm — Helsink v času od 10. do 26. julija 1969;
- Za planince smo pripravili zanimivo potovanje v Dolomite in na Mont Blanc v času od 14. do 19. julija 1969.

Prijave in informacije
v vseh poslovalnicah
SAP-Ljubljana!

Požig tehnike v Vestru pred 25 leti

Visoko je švignil goreči zubelj

Zgodovina narodnoosvobodilnega boja je mlajšemu rodu kakor pravljica, v kateri umirajo junaki zato, da bi dobro zmagalo nad zlim. Za nas, ki smo ga doživljali, so spomini na te dni še vedno boleči. Nemalokrat vstajajo pred našimi očmi podobe padlih in z njimi prihaja skrivnostna tišina gozdov. Zamrznjene pesti se razpro v ljubečo dlan, sproženo materi, ženi, sestri, bratu, otroku, prijatelju...

Bilo je pred petindvajsetimi leti.

Selška dolina je bila v zimi 1943-44 globoko pod snegom in mrzli januar se je že pomikal h koncu. Pri mlinu v Vestru so partizani gradili tehniko. Delavnico bi imeli v podzemnem bunkerju, mimotelekoča Selščica pa bi dajala elektriko in jim olajšala že tako naporno delo.

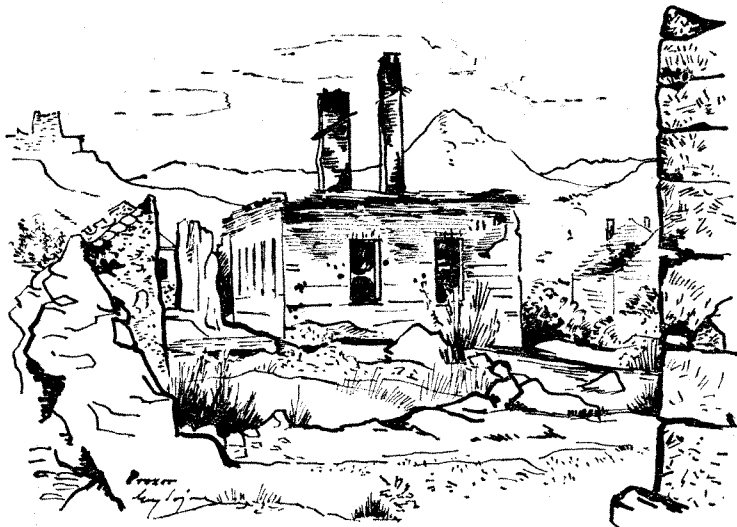
Novembra 1943 sem bila pri sestri v Divači. Tudi tam so imeli tehniko, v borni kočici, ki si jo zagledal šele, ko si prišel čisto blizu. V kočici sta živela star mož in ženica, ki sta imela sina nekje na Primorskem, v tehniki pa so delali Miloš Ziherl, Adolf Arigler-Bodin in moja sestra Silva Janša-Darja. Presenečena sem jih opazovala. Bili so bleedi in izmučeni. Kakšna razlika med njimi in partizani, ki sem jih prejšnji dan srečala pri Švoterjevih v Zalem logu! »Veš, le malokdaj pridemo na sonce in svež zrak,« se je nasmehnila Darja. Tudi njeno lice je bilo blede. Velike črne oči in kite gostih črnih las pa so bledico njenega obraza še bolj poudarjale. Takrat sem zvedela marsikaj o naporih, ki jih je zahtevalo delo v tehniki. Elektrike niso imeli in so morali stroje poganjati kar z roko. Počitka je bilo malo in delo v vlažnem in slabo osvetljenem bunkerju skoraj ni poznalo urnika. Dan je zamenjal noč in noč se je prelila v dan, ne da bi vedeli kdaj. Tudi s prehrano so imeli težave, saj so pot do tehnike poznali le kurirji. Kljub težavam pa je bilo v njihovih besedah čutiti optimizem in ljubezen do dela, v katerega so vlagali vse svoje znanje. Zavedali so se pomembnosti svojega poslanstva. V tistih časih je bila pisana beseda tista, ki je krepila voljo in dvigala moralo, štirila idejo o narodnoosvobodilnem boju, govorila o številnih zmagah in nepozabnih podvigih partizanskih enot, pa tudi o nasilju in zverinstvu okupatorja.

Zaman sem skušala pregovoriti Darjo, da bi še to noč ostala pri meni. Prespali bi v »Globeli«. Tako so rekli Švoterjevi domačiji v Zalem logu, kjer je bila stalna

javka kurirskih poti in kjer so se shajali politični delavci.

»Rada bi ostala, pa ne morem,« mi je dejala. »Ogromno dela me čaka in tovariša ne bi zmogla sama... saj pridem kmalu...«

V začetku februarja je Silva Janša-Darja res prišla. Poslali so jo v novo ustanovljeno tehniko v vesterskem mlinu, da bi jo pomagala urediti. Po opravljeni nalogi bi se morala vrniti v Davčo. Komaj postavljena tehnika pa je bila izdana. V noči med osmim in devetim februarjem so Nemci

in domobranci obkolili mlin in žago v Vestru. Za umik je bilo prepozno. Nihče ni vedel, kdaj so se priplazili. Kurir, ki je poslednji odnesel pošto iz tehnike, je mislil, da so zasede postavljene zaradi preiskave celotnega območja. Ko je prebredel Selščico, je naletel na sovražnika, skritega v obrežnem grmovju. Planil je na zaj v vodo in jim ušel. V tehniki pa so ostali Pavel Gosar-Razin iz Škofje Loke, ing. Beno Andervold iz Kranja, Matevž Markič iz Strahinja in Silva Janša-Darja

iz Hrušice pri Jelšah. V zgod-Nemci in domobranci streljati na mlin in žago. Ker tehnike niso našli, so začeli metati na poslopja zažigalne bombe. Visoko je švignil plamen nad vesterskem mlinom in razsvetlil dolino.

Partizani v tehniki se niso predali.

Nihče ne ve, kaj so mislili v teh poslednjih minutah svojega življenja. Morda so bili tudi ranjeni? Prav gotovo pa je, da so se v mislih poslavljali od najdražjih: Pavel od žene in hčerke, ki bosta zaman čakali na očka... Beno od žene in sinčka v Kranju, ki nista slubila, da umira... Darja in Matevž prav tako od svojih najbližjih.

Slovo je bilo samotno in nihče ne ve za podrobnosti tragedije, ki se je odigrala v bunkerju. Kmetje, ki so opazovali ta neena-

ki boj, so vedeli, da partizanom v tehniki ni pomoči. V pepelu zgorlega mlina in žage so ostale le kosti treh partizanov in partizanke Darje. Z njimi je zgorelo vse gradivo in stroji novoustanovljene tehnike v Vestru.

Nizko se sklanjajo smreke nad šumečo Selščico in šepetajo večno lepo pesem o svobodi, ki jo premnogi niso doživeli. Pesem o pravici, ki zmaguje nad nasiljem in o krvavih žrtvah tistih, ki so vanjo verovali.

Mič

Program je bil obsežen, a naloge so bile izvršene

Ce so naloge dobro razporejene, člani pa pripravljeni, da jih izvršujejo, je program lažje izvedljiv in obračun dela je opravljen v zadovoljstvo vseh. Takšen vtis dobi človek, ko posluša, kako so delali v pretekli delovni dobi člani ZB NOV v Storah. Skrb za borce in skrb za spomenike, skrb za vdove padlih borcev in po vojni umrlih članov, pa še skrb za učne uspehe otrok padlih borcev, k temu pa še kup drugih nalog, vse so opravili, kakor je bilo najbolj mogoče, zato so zopet čuli pohvalne besede predstavnika občinskega združenja ZB NOV iz Celja. Še so med najboljšimi krajevnimi organizacijami na celjskem območju. Spomeniki na Javorniku obnovljeni, vsi spomeniki in spominska obeležja vzorno vzdrževani, okolje bo obnovljeno v prihodnjih mesecih, ker je v jeseni vreme preprečilo izvršitev teh del. Material je pripravljen. Kmetje — borci so prejeli posojila za adaptacijo stanovanj v višini 1.300.000.— Sdin ob Dnevu naše armade so pogostili vdove in matere padlih v NOB, srečanje je bilo res prisrčno in si ga žene še želijo. Ob dnevu borca so razdelili med socialno najbolj ogrožene in bolne 190.000 S din. Bolni člani so bili deležni zdravljenja v naravnih zdraviliščih, za letovanje otrok članov ZB NOV so prispevali osnovni šoli 30 tisoč S din.

Krajevna organizacija ZVVI in ZB NOV v Storah sta na občinskih zborih sklenili, da se združita, člani ZVVI bodo imeli svojo sekcijo in bodo še vedno lahko samostojno reševali svoje probleme na ločenih sestankih, vsaj v občinskem merilu, verjetno pa bo tudi na terenu tako.

Predvsem pa morajo imeti člani ZB NOV na skrbi pravilno izvajanje ukrepov za pripravljanje na vseljudski odpor v primeru potrebe, kajti čim bolj bomo enotni in budni, tem težje bo kakršni koli sovražnik tvegati napad na našo deželo.

Po zaključku letne skupščine so se vsi člani — udeleženci podali v kulturni dom k izredno lepo izvedeni proslavi obletnice smrti našega velikega pesnika Franceta Prešerna, katerega ideje in prizadevanja smo z narodnoosvobodilnim bojem najtemeljiteje uresničili. Proslavo je zelo učinkovito izvedla osnovna šola Store.

R. U.

Vojakov samokres

V oddelku NOB Notranjskega muzeja v Postojni je posebna privlačnost za obiskovalce črn samokres legendarnega primorskega junaka Janka Premrla — Vojka. Na njegovo glavo so Italijani razpisali denarno nagrado 50.000 lir. Samokres, ki je Vojka zvesto spremljal na vseh njegovih slavnih pohodih, je hranil Ivan Renko iz Kopra in ga pozneje izročil Notranjskemu muzeju.

Slika na padalski svili

Velika slika maršala Tita. Pod njo je napis: »Črnomelj, 26. IV. 1945. — B. Jakac.« Umetnik jo je izdelal za proslavo SNOS v Črnomlju in je tamkaj tudi visela v domu ljudske prosvete. Naslikal jo je kar na svilo angleškega padala, sedaj pa visi v oddelku NOB belokranjskega muzeja v Metliki.

Razbita puška

Kako spokojno spi pohorski kralj Alfonz Sarh! Miren izraz je tudi na bledeh licih njegovih sinčkov Vančka in Pepčka. Po snegu so raztresena trupla borcev Pohorskega bataljona. Med njimi pa leži razbita puška, dolga »Steyerka«. Kopito ima odbito. Okrog nje so izstreljeni naboji. Morda zadnji naboji 69 borcev, ki so jih prihranili zase. Dolgo so se junaško borili. Nato je bil obroč okrog njih že tako tesen, da niti lisica ne bi ušla skozenj.

Razbita puška — zadnja nema priča. Kdo izmed 69 junakov si je z njo sam vzel življenje, samo da ne bi prišel v roke sovražnika? Puška brez kopita molči. Toda govori nam o besu fašistov, ki so se znesli še nad orožjem mrtvih pohorskih junakov. Gestapovec jo je iztrgal iz rok mrtvega partizana in jo razbil na skali. Nato so gestapovci pripeljali domačine in Filip Zganc iz Lokanje je moral pred očmi gestapovca zakopati razbito puško globoko v zemljo v eni izmed barak taborišča »Pri treh žeblihi«, blizu kraja, kjer je bil štab Pohorskega bataljona. Po osvoboditvi se je spomnil nanjo. S pomočjo monoiskalca so jo našli in tako je prišla v Muzej ljudske revolucije v Ljubljani kot zgovorna priča tragedije Pohorskega bataljona.

Železni križec generala Löhra

Raztrgan Hitler, razbita nemška vojaška čelada, razglas o brezpogojni kapitulaciji nemških vojnih sil. Nad vsem tem pa kot v posmeh visi črn, srebrno obrobljen železni križec, ki ga je dobil za svoje »zasluge« komandant nemških okupacijskih sil na Balkanu, generalmajor von Lohr.

Toda ob kapitulaciji Nemčije maja leta 1945 mu ga je zaplenil tedanji politkomisar XIV. divizije Janez Dolničar, 9. maja je v večernih urah v Topolšnici predal von Löhra in ves njegov štab komandi IV. operativne cone, armade »Jete« generala pa so prisilile naše

štajerske partizanske brigade k predaji.

Generali in oficirji so bili na tem svojem zadnjem »pohodu« še vsi oblečeni v nove uniforme, polne lesketajočih se odlikovanj. Toda zajeli in razorožili so jih raztrgani in skoraj bosí partizani — zmagovalci. In sedaj visijo v naših muzejih kot trofeje premaganega sovražnika. V Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani pa je von Lohrov železni križec, ki mu ga je za »uspešne« pohode nad nedolžne narode pripel na prsi menda sam Hitler. Tam na koncu soteske, ki veže Savinjsko dolino s Koroško, pa stoji sredi poljane izklesan surov granitni obelisk z napisom:

»Tu so omagale 14. maja 1945 poslednje Hitlerjeve in ustaške divizije pod zmagovitimi udarci partizanske vojske

Železni boksar gestapovca

V oddelku NOB ptujskega muzeja hranijo mali, težak železni boksar. Služil je zloglasnemu ptujskemu gestapovcu Scheichenbauerju za pretepanje zavednih Slovencev. Z njim je tudi nečloveško pretepel in mučil narodnega heroja Jožeta Lacka, kmeta — revolucionarja, ki je po strašnih mukah umrl v ptujskih zaporih 18. 8. 1942. S tem boksarjem in še z drugim mučilnim orodjem so mučili številne slovenske zapornike, predno so ti darovali svoja življenja za domovino. Sedaj pa je kot priča fašistične podivjanosti nad našim ljudstvom.

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO TRST Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

- NUDI PO SVETOVNIH KONKURENCNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata.
- PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!
- NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

Politični razgledi

»Zgledovati se hočemo po Vietkongu. Osvobodili smo že več kot petino Mozambika in v nekaj letih bomo tako močni, da bomo mogli napasti portugalske trdnjave.« Tako je govoril dr. Eduardo Mondlane, voditelj mozambiške osvobodilne fronte, eden najpomembnejših predstavnikov političnega življenja Afrike in najhujši sovražnik portugalskega režima.

Osemindesetletni Eduardo Mondlane je v začetku februarja sedel v svoji pisarni v Dar-es-Salamu (Tanzanija) in ko je pregledoval pošto, je odprl tudi zavoj, ki je baje (po znakih sodeč) prišel iz Zahodne Nemčije. V zavoju je bil peklenjski stroj, na njem pa napis: »Osebnost in strogo zaupno«. Ko je Eduardo Mondlane odprl zavoj, ga je ubilo.

Eduardo Mondlane se je rodil na jugu Mozambika, njegov oče je bil plemenski poglavar. Šolal se je v šolah redovnic in ameriških misijonarjev in leta 1936 je končal srednjo šolo: v tistih časih je bila to najvišja stopnja izobrazbe za Afričana. Posrečilo se mu je, da je študiral v Južni Afriki in v Lizboni, naposled pa v ZDA. Na Harvardu je doktoriral iz sociologije, predaval je na ameriški univerzi v Syracuseu, potem pa je postal funkcionar Organizacije združenih narodov.

Leta 1962 se je vrnil v Afriko in prevzel je vodstvo osvobodilne fronte Mozambika, ki je nastala po združitvi več političnih gibanj. Gibanje si je dalo ime Frente de libertacao de Mocambique ali skrajšano Frelimo in si je najprej prizadevalo pogajati se s kolonialnimi oblastmi. Seveda Portugalcem ni bilo do tega, da bi izgubili eno zadnjih in najbogatejših kolonij, tako da je Frelimo leta 1964 prešlo v oborožen odpor. Gverilsko gibanje šteje kakšnih 10.000 borcev, ki so do konca lanskega leta osvobodili petino Mozambika. Dr. Eduardo Mondlane je bil voditelj posebnih vrst, zakaj užival je podporo na Vzhodu in Zahodu, pa tudi sovražili so ga na obeh straneh: zdaj so ga proglasili za »komunističnega agenta« zdaj za »ameriškega služabnika«. Mondlane, ki se je bil oženil z belo Američanko Janet Rae Johnson, je svoje gibanje vodil tako, da je dobival orožje iz Sovjetske zveze in LR Kitajske ter denar iz ZDA. Zanimivo je, da je šola za kadre Frelima v Dar-es-Salamu dobivala denar iz znanega Fordovega sklada.

Značilno je, da podpirajo Frelimo tako najzmernejši kot najbolj revolucionarni afriški voditelji. Takšno dvojnost so

Smrt po pošti

Mondlanu očitali tudi v lastnih vrstah, toda po 1. kongresu Frelima leta 1968, ki je bil na mozambiškem ozemlju, so opozicijo.

Frelimo se je rodil iz petindvajsetletnega osvobodilnega gibanja v Mozambiku oziroma, kot je rekel Mondlane: »Ideja o afriškem odporu zoper kolonializem se je rodila pri nas leta 1935, ko so Italijani okupirali Etiopijo. Tedaj sem bil zelo mlad in prebiral sem portugalske časopise. Vsi smo bili za Etiopijo.«

Ko je Frelimo leta 1964 prešlo v oborožen odpor, je kmalu zasedlo petino ozemlja. V osvobojenih področjih so odprli šole in bolnišnice, kmetom so dali zemljo in jim omogočili prodajo pridelkov v sosednjo Tanzanijo. Potem si je Frelimo določilo nov cilj: onemogočiti gradnjo hidroelektrarne v Cabori Bassi, kjer gradijo Portugalci največji jež v Afriki. Cene energije je pritegnila tuji kapital, tako da so južnoafriška in japonske družbe pred nedavnim sklenile investirati v Mozambik, Portugalska pa namerava naseliti v tistem področju vsako leto 10.000 novih kolonov (okoli 100.000 jih tam že živi).

Mozambik ima poseben položaj v Afriki. Njegovi sosedje so Tanzanija, Malavi, Ngvame, Južnoafriška unija, Rodezija in Zambija. Povezava s kolonialno oblastjo v Lizboni je zelo tesna, prav tako pa se za deželo zelo zanimajo ameriške, zahodnonemške, angleške, južnoafriške in celo švicarske finančne skupine. Portugalska sama ima od Mozambika velikanske koristi, saj izvaža vse pomembne surovine, ki jih predeluje doma, nato pa izdelke za domačinom nedostopno ceno pošilja nazaj v Mozambik. Prav tako portugalske oblasti prodajajo afriške delavce Rodeziji in Južnoafriški uniji, kjer delajo v rudnikih za najnižje mezdne in v tako nemogočih razmerah, da znaša umrljivost 15 do 20 odstotkov. Oblasti so sicer poskusile še nekaj drugega: graditi so začele nekakšne zgradne vase, v katerih naseljujejo strogo izbrane Afričane. Ti ljudje zaslužijo nekoliko bolje od svojih rojakov, ki za vsednevni trud dobijo komaj kakšnih 1000 starih dinarjev na dan. Prav v tem proletariatu je Frelimo novačilo svoje borbe.

Na eni strani prizadevanja Portugalske — in tujih kapitalističnih družb, ki jim je le za poceni pridobljene dobičke — na drugi strani pa osvobodilni boj Frelima in nemogoče razmere, ki v njih živi mozambiško prebivalstvo: in jasen je razlog, zakaj so dr. Eduarda Mondlana ubili. Njegovo gibanje je tako močno, da mora Portugalska imeti v Mozambiku od 85.000 do 100.000 mož kolonialne vojske. Dejavnost Frelima je nevarna seveda tudi Južnoafriški uniji in Rodeziji, kjer režim belcev še zmerom drži položaj trdno v rokah.

Po smrti Felixa Moumbeja, ki ga je tajna organizacija Rdeča roka leta 1960 zastrupila v Zenevi, po smrti Jaimeja Sigaura, ki so ga leta 1966 v Zambiji ubili morilci portugalske tajne policije PIDE, po smrti generala Humberta Delgada, člana portugalske osvobodilne fronte, ki so ga umorili v Španiji, ter po smrti drugih voditeljev Frelima je torej lažje razumeti tudi podli atentat »po pošti« na dr. Eduarda Mondlana. Njegovi nasprotniki si želijo samo eno prihodnost Mozambika: da se ohrani sedanji položaj, ko deželo nekaznovano vsi po vrsti izkoriščajo, prebivalstvo pa pušča v najhujši bedi in neznanju.

Radio Lizbona je po smrti dr. Mondlana porogljivo sporočil javnosti: »Ne veselimo se umora doktorja Mondlana, toda ugotavljamo, da je človek, ki je pridigal nasilje in sovražstvo, umrl kot žrtev sovražstva in nasilja.«

Tanzanijski predsednik Julius Nierere je rekel: »Smrt doktorja Mondlana je tragedija in tisti, ki so ga ubili, so sovražniki naše svobode.«

Vodstvo Frelima utegneta prevzeti ali metodistični duhovnik Uria Shimango ali dotedanji »zunanj minister« Frelima Marcelino dos Santos. Prvi je bil že večkrat zaprt, velja za intelektualca in hujšega radikalca od Mondlana, drugi pa ima velike politične izkušnje.

Upanje Mondlanovih morilcev je, da bo njegov naslednik opustil linijo političnega ravnovesja, ki je dajala Frelimu prijatelje tako na Zahodu kot na Vzhodu, tako da bi mozambiške patriote lahko proglasili za »agente mednarodnega komunizma«.

STANE IVANC

PRIPRAVE NA PROSLAVO

„Štajerska in Koroška v revoluciji“

V Velenju bo 27. aprila letos osrednja prireditev v okviru praznovanja štajerskih in koroških partizanskih enot, 25-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko in 28-letnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Že pred osrednjo prireditvijo v Velenju se bodo zvrstile v Velenju in drugod na Slovenskem številne prireditve v okviru praznovanja »Štajerska in Koroška v revoluciji«. Nekatere prireditve pa bodo imele tudi medrepubliški značaj.

Prva prireditev je že bila, in sicer v Velenju. Dne 2. februarja je bil na Paškem Kozjaku prvič »Smuk za partizansko puško«, ki bo postal v prihodnje tradicionalna prireditev. Smučarji in drugi so se poklonili na Paškem Kozjaku spominu padlih, borci pa so obujali mladim spomine na čase narodno osvobodilne borbe.

Dne 22. in 23. februarja so se zbrali mladi planinci s Štajerskega in Koroškega ter pionirji z območja velenjske občine v Belih vodah oz. v Žlebniku, kjer je pred 25 leti padel partizanski pesnik Karel Destovnik-Kajuh. Sicer so pripravili v Velenju več slovesnosti ob 25. letnici smrti Karla Destovnika — Kajuha. Po šolah so bila tekmovanja za Kajuhovo bralno značko, v Šentvidu in v Belih vodah pa »Smuk za Kajuhov pokal«. V načrtu pa je še ureditev Kajuhove spominske sobe v Šoštanju.

Pionirji z območja velenjske občine se pripravljajo tudi na oddajo »Kaj veš o 14. diviziji«. Najprej bodo izbirna tekmovanja po posameznih šolah, sledilo pa bo zaključno tekmovanje v občinskem merilu. Sicer pa bodo v tem mesecu, prav tako pa tudi v marcu in aprilu, v Velenju obujali spomine na partizanstvo na Štajerskem in Koroškem, na legendarni pohod 14. divizije na Štajersko in na ustanovitev ter delo Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Pripravili bodo vrsto razgovorov, klubskih večerov, dramskih predstav in nastopov pevskega zborov in drugo. V praznovanje »Štajerska in Koroška v revoluciji« pa bodo vključili tudi slavlja ob krajevnih praznikih in druge slovesnosti na območju velenjske občine v prihodnjih mesecih.

In še prireditve, ki bodo imele vseslovenski oz. medrepubliški značaj. Izredno zanimivo bo tekmovanje radioamaterjev iz Slovenije in iz tistih občin na Hrvaškem, kjer je vodila pred 25 leti pot 14. divizije. To tekmovanje bo simboliziralo tudi našo pripravljenost na vseljudski odpor. Radioamaterji bodo vzpostavljali zvezo z Velenjem. Poročali bodo, kako se v njihovem kraju pripravljajo na velenjsko slavlje, koliko občanov bo prišlo v Velenje oz. kako bodo v posameznih občinah proslavili ta praznik. Tiste, ki bodo največkrat vzpostavili zvezo z Velenjem in poročali o pripravah na slavlje, bodo povabili 27. aprila v Velenju in jih nagradili.

Med pionirji širom po Sloveniji vlada veliko zanimanje za pohod po poteh 14. divizije od Suhorja do Mozirskih planin. Še posebej skrbno se bodo pripravili na ta pohod pionirji iz tistih občin, kjer je šla 14. divizija med zgodovinskim pohodom na Štajersko. Pionirji pa bodo hkrati šli tudi po

poteh drugih partizanskih enot. Zaključna prireditev slovenskih pionirjev ob pohodu po poteh 14. divizije pa bo v Velenju 9. in 10. maja, ko se bo tam zbralo več tisoč pionirjev in pionirk iz vse Slovenije.

V Velenju bodo v prostorih Rudarskega šolskega centra pripravili aprila razstavo o ustanovitvi in dejavnosti Osvobodilne fronte slovenskega naroda, o pohodu 14. divizije na Štajersko in o štajerskih partizanskih enotah. V Šoštanju pa bo razstava likovnih del slovenskih pionirjev s tematiko narodno osvobodilne vojne.

Na področju občine Velenje bodo člani Planinskega društva Velenje označili pot, po kateri je šla pred petindvajsetimi leti 14. divizija. Želijo pa Velenjčani, da bi jim sledila planinska društva v vseh drugih slovenskih in hrvaških občinah, kjer je prav tako vodila pot borbe 14. divizije med pohodom na Štajersko. Na ta način bi bila ustvarjena možnost za osnovanje nove zgodovinske slovensko-hrvaške transverzalne planincev »Po poteh 14. divizije«.

Velenjčani pa tudi predlagajo, da bi na večer pred osrednjim slavljem v Velenju, to je 26. aprila, zagoreli v vseh hrvaških in slovenskih občinah, kjer je bila med pohodom na Štajersko pred 25 leti 14. divizija in v tistih občinah, kjer imajo domicil Štajerske partizanske enote, kresovi. Povsod pa naj bi jih prižgali ob istem času.

-M-

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Imeli smo ljudi

Mirko Komac

v rani mladosti trdo delati. Otroštvo ga je že zgodaj ojeklenilo in sočilo z resnico življenja. Februarja 1943. leta so ga komaj 16 let starega odpeljali v vojaški delavski bataljon v Italijo. Ko

se je po razpadu Italije vrnil domov, je odšel prostovoljno v partizane. Za zasluge v NOV je bil odlikovan z Ordenom za hrabrost in Ordenom zasluge za narod III. stopnje. Tudi v povojnem času je ostal zvest borec in varuh socialistične ureditve, za katero se je boril. Leta 1946 je stopil v službo organov za notranje zadeve. Kjerkoli je služboval, je bil delaven, vreden, pošten, požrtvovalen in priljubljen. Aktivno je sodeloval tudi v družbeno-političnih organizacijah. Za aktivno delo v milici je bil odlikovan z O.dene. delu s srebrnim vencem, kot vzorec miličnik pa večkrat pismeno pohvaljen in denarno nagradjen. S smrtjo dragega tovariša Mirka je izgubila milica vzornega miličnika, njegova družina pa dobrega moža in skrbnega očeta. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Dobro je, če veste...

● **Rentgenski žarki** — strup za otroke. Statistični podatki so pokazali, da okrog 40 odstotkov otrok, katerih matere so bile med nosečnostjo izpostavljene tem žarkom, pogosteje umirajo od levkemije. To vznemirljivo novico so nedavno objavili v ZDA. Dolgo raziskovanje je pokazalo, da so otroci, ki so do 10. leta umrli od levkemije, prišli, ko so bili še majhni (ali v maternici), v stik z rentgenskimi žarki. Po tem je moč sklepati, da se morajo majhni otroci in nosečnice izogibati rentgenskim pregledom.

● **Letna poraba kruha** v nekaterih evropskih deželah. V Veliki Britaniji znaša poraba kruha po prebivalcu 57 kg na leto, v ZR Nemčiji 63 kg, v Franciji 85 kg, v Španiji 104 kg, v Italiji 110 kg, v Jugoslaviji pa kar 177 kg kruha na leto ali skoraj pol kg kruha na dan. Ta statistika ne kaže prave porabe ogljikovih hidratov (ki jih vsebuje kruh), ker ne navaja drugih živil, zlasti krompirja, ki vsebujejo prav tako precejšnje količine ogljikovih hidratov. Znano je npr., da pojedjo Nemci nesorazmerno večje količine krompirja kot Jugoslavlani.

● **ZDA proizvajajo največ televizorjev na svetu**. 1967. leta so v tej deželi izdelali 10.800.000 televizorjev, na Japonskem 7 milijonov 40.000, v Italiji 1 milijon 300 tisoč, v Veliki Britaniji 1.280.000, v Franciji 1.240.000, v Zahodni Nemčiji 1.170.000 itd. Proizvodnja televizorjev raste najmočnejše na Japonskem, najbolj pa nazaduje proizvodnja v Zahodni Nemčiji, kjer so bili leta 1965. izdelali 2.500.000 ali 1.330.000 več televizorjev kot 1967. leta. ZDA proizvajajo tudi največ televizorjev za sprejemanje programa v barvnih slikah.

● **Deseturni lov nekega francoskega fotografskega amaterja** je bil kronan z izrednim uspehom. Na morju, blizu otoka Flores, v indonezijskem arhipelagu mu je uspelo posneti velikansko letečo ribo v trenutku, ko je letela nad vodo. Velikanka tehtala dve toni, njeni razpeti peruti pa merila 4 metre. Ta riba se dvigne nad vodo ter s silo spet telebne v vodo, da se ob udarcu po vodi znebi zajedalcev.

● **New York (ZDA) se je najprej imenoval Novi Amsterdam**. Tako ime so mu 1662. leta vzdeleli Nizozemci, njegovi ustanovitelji. Angleži so pozneje spremenili to ime v: New York.

● **Ljubljana**, naslednica keltsko-rimske naselbine Emona (Haemona), je bila prvič omenjena pod današnjim imenom 1144. leta. Ljubljano so večkrat prizadeli potresi in vojne vihare, mesto pa se je, kljub temu, sorazmerno hitro razvijalo in širilo. Ljubljana je imela 1830. leta 13.000 prebivalcev, pred enim stoletjem (1869.) 26.060; 1880. leta se je to število povečalo na 28.231, 1890. leta na 38.808 prebivalcev. V 20. stoletju se je število prebivalcev večalo hitreje. 1910. leta je živele v Ljubljani 46.630, 1921. leta 53.394, 1931. leta pa 59.768 prebivalcev. Ljubljana je imela v 1948. letu približno 100.000, po popisu v letu 1953 pa 112.728 prebivalcev. Dne 31. marca 1961. leta je prebivalo v glavnem mestu Slovenije 134.169 ljudi. Od zadnjega popisa do današnjih dni se je Ljubljana močno razširila: v njej živi 180.000 prebivalcev ter je tako po številu prebivalstva peto jugoslovansko mesto po: Beogradu, Zagrebu, Skopju in Sarajevu.

● **V Avstriji je štirikrat več vdov kot vdovcev**. V tej deželi je veliko nesorazmerje med številom moških in žensk in velik odstotek starih ljudi. Tako pride npr. na Dunaju na 100 moških 147 žensk. 12 odstotkov Avstrijcev je starih več kot 65, 20 odstotkov pa več kot 60 let.

Okrogle in oglate

● Cvetki iz domačega loga... »Narodni list«, ki izhaja v Zadru, takole razlaga pojma: zakon in paradoks (presenetljiva, včasih na videz protislovna misel): Zakon — predpisi, ki se servirajo z luknjami, iz katerih je moč zgraditi vilo... Paradoks — opozorilo na vratih zavoda za zaposlovanje: »Nezaposlenim — prepovedan vstop!«

● »Komisija« in kandidat... Po »Narodnem glasilu« iz Prilepa posnemamo: Pri ustni skušnji za voznike v podjetju »Tehnika« je sedel v izpraševalni komisiji en sam član. Edini kandidat je najprej popil nekaj kozarčkov vina, nato pa je pogumno stopil v dvorano, se obrnil h »komisiji« in vprašal: »Komu bom odgovarjal, prvemu ali drugemu?« »Komisija« je zarežala: »Vraga, ljudje, naj vstopa samo po eden, ne štirje hkrati!«

● Kar je za nuncu, ni za junca... Nemški časnik »Filmwoche« pritrjuje sicer neki odločbi filmske cenzure, ki je prepovedala predvajanje nekega filma zavoljo prepoudarjene nagote, vendar je člankar vprašal: »Če so že cenzorji prepovedali predvajanje filma zavoljo izizvalne nagote, zakaj so gledali ta film kar šestkrat ter ga nato prepovedali predvajati?«

● Pol resnice... Kralj angleškega tiska, edini lastnik in direktor londonskega časnika »Daily Mail«, je odgovoril na vprašanje, od česa živi: »Kupujem lesne odpadke, jih predelujem, nato pa prodajam.«

● »Avtobiografija« (lastni življenjepis) je delo, ki ga prežema najgloblje spoštovanje do glavnega junaka, je napisal neki ameriški književni kritik, ko je ocenjeval neko avtobiografijo.

● Potolažena užaljenost. Glava v neki dunajski družini, oča Diesner, zelo ljubi in neguje svoj avtomobil. Skoraj vsak dan kaj kupi: danes lak, jutri polituro, razna čistilna sredstva itd. Ko je nedavno spet kupil nekaj takega in prinesel domov, mu je njegova žena na moč užaljeno očitala: »Za mojo lepoto ne bi nikdar izdal toliko denarja, kaj?« Tedaj se je oglašil njen sin in jo potolažil: »Tebe, mama, vendar ne bomo skušali prodati, ko boš ostarela!«

● Pobožnost po ameriško... V Tennesseeju (ZDA) je pastor lani, nekaj dni pred koncem leta, pritril na cerkvena vrata takšne opozorilo: »Zupljani, podvajajte se in popravite do novega leta bilanco svoje navzočnosti pri službi božji!« V ZDA je, zdi se, vse samo bilanca (računski zaključek). In gospod bog je, vse tako kaže, glavni knjigovodja!

● Strah... Herbert Weichmann, predsednik hamburške občine, je odgovoril na vprašanje hamburškega radia, kaj sodi o novem — tj. 1969. — letu: »Strah me je, da bo strašno...«

● Zavod za kinematografijo v Pekingu je objavil posebno brošuro, v kateri so navedeni razlogi, zaradi katerih je cenzura prepovedala predvajati približno 400 tujih filmov. Sovjetski film »Bele noči« so npr. prepovedali, ker prikazuje »sanjača«, ki se je oddaljil od stvarnosti in razrednega boja, in ker cika na Kinov. Italijanski film »Policaji in lopovki« je znana filmska komedija, v kateri komik Aldo Fabrizi (policaji) preganja majhnega tatu, ki ga igra slavni Toto. Debeli policaj in mršavi tat sta pravzaprav oba reveža, oba v zadregi in skušata drug drugemu pomagati. Ta film je kitajska cenzura prepovedala, »ker skuša pobotati razredne nasprotnike«...

● Nič kaj laskava, toda ustrezna ponazoritev. Črtni časnik »BC« takole označuje nekega politika: »On je v mnogem podoben sovjetniku za prah — vse, kar privlačuje, so smeči.«

Mihailo Marić: Za kulisami emigracije

Točno ob devetih

Stanković je s svinčnikom napisal pod neki članek izmišljeni priimek, potem pa se je domislil, pogledal Petrovića in rekel: »Mislim, da se strinjaš, Nenad? Tale članek 'Pošast titovske brezposelnosti' boš podpisal ti!«

Nenad Petrović je pomislil na beograjske »Večernje novosti«, za katere je delal ves čas v emigraciji, vendar se ni mogel izogniti. Odgovoril je:

»Seveda, gospod Stanković, kar podpišite me...«

Tako je Nenad Petrović, sodelavec »Večernjih novosti«, postal tudi sodelavec emigrantskih »Srpskih vidikov«, se pravi, da je bil njegov priimek pod članki, ki jih je napisal Slobodan Stanković Čata. To sodelovanje ni bilo brez koristi zanj. Tiste dni sem dobil z letalsko pošto nenačuden dokument o tem.

Šlo je za originalno pogodbo, sklenjeno med Nenadom Petrovićem in Radiom Svobodna Evropa. V delovni pogodbi je pisalo, da je Nenad Petrović postal asistent Slobodana Stankovića v Jugoslovanski sekciji. Tako so mu bila odprta vsa vrata v tej ustanovi, kar sem občutil tudi po biltenih in memorandumih, ki so prihajali v Beograd: na kupe jih je bilo.

Spomin herojstva v skalni jami

V Taborski jami nad Belico pri Osilnici se je 24. julija leta 1942 junaško boril štab Kočevskega bataljona z močnimi silami italijanskih fašistov. Ti so napadli pešičko partizanov s strojnimi topovi in metalci plamena. Toda partizani so se borili kot levi. Borcu, ki so mu Italijani prestrelili noge, je uspelo odbiti sovražnika in se je ranjen boril naprej. Partizan Matjaž pa se je, ko mu je že zmanjkalo streliva, z golimi rokami zakadil v italijanskega oficirja, ga zgrabil za vrat in treščil ob steno skalnatega jamskega vhoda, da je bil na mestu mrtev.

Ves dan, do poznega večera, ko jim je zmanjkalo municije, so partizani kljubovali sovražniku, nato pa so se umaknili globlje v težko dostopno notranjost votline. Italijani se jim niso upali slediti, temveč so se celo umaknili. Vsi borci pa so živi drugi dan zapustili svoje skrivališče.

Nekaj predmetov, med njimi tudi nekaj ročnih bomb iz te borbe, se je ohranilo in so sedaj v Muzeju NOB v Kočevju.

Zanimivo je, kako so Petrovića sprejeli v službo.

»Jutri točno ob devetih,« je rekel Stanković Petroviću, »boš prišel k meni v pisarno v novi obleki in z belo srajco.«

»Srajco imam, toda obleke nimam druge kot tele na sebi gospod Stanković!«

Šef pisarne 211 v Radiu Svobodna Evropa, ki je znan kot skopuh, je vzel iz denarnice 300 mark in jih dal članu svoje emigrantske stranke.

»Tule imaš denar, pa si kupi obleko. Vrnil mi boš od prve plače.«

»Od kakšne plače, ko pa veste, da trenutno nisem zaposlen?« Stanković mu je dal roko na ramo in rekel:

»Sprejet si za mojega asistenta.«

Druga dne je Nenad šel za Stankovićem. Ta je potrkal na direktorjeva vrata.

»Mister Bob, dovolite, da vam predstavim svojega novega asistenta mistra Petrovića.«

Politični direktor Radija Svobodna Evropa »mister Bob« je Nenadu ponudil roko. Premeril ga je od nog do glave, tako da se je Nenad počutil kot nevesta. Če bi »mister Bob« vedel, koga ima pred seboj, bi Petrovića in njegovega mecena takoj poslal k vraču...

Moti se, kdor si misli, da je novi uslužbenec Radija Svobodna Evropa »na novem službenem mestu« delal kaj drugega kot prej. Plačo je dobival iz radijske blagajne, ukvarjal pa se je z emigrantskimi posli.

»Pazi, Nenad. Le glej, da ne boš teboj tako kot z Duškom Pejčičem! Pazi, da ne boš zletel od tod in potem prosil za milost!«

PIRATSKI RADIO

Eden izmed zadnjih esesovskih diverzantov Dušan Pejčič je prej v Radiu Svobodna Evropa opravljal, tisto delo, ki je pozneje pripadlo Petroviću. Bilo je v časih, ko sta bila sektorska voditelja »strokovnjaka za Vzhod« Amerikanka Ted Bell in Condon. Pozneje se je spri s Stankovićem in takoj so ga odpustili. Vrnili se je k ljetičevcem. Ti mu niso mogli dati tistega, kar mu je lahko dal Stanković s pomočjo Američanov. Zato je Pejčič nenehno prosil Stankovića — »za milost!«

»Usmilil sem se ga in poslal sem ga v Deutsche-Funk, ker mi je obljubil, da bo delal tako, kot je treba,« se je hvalil Čata.

Deutsche-Funk je zahodnonemška radijska postaja, katere prejšnjo redakcijo je Stanković preselil. Posrečilo se mu je, da je vanjo poslal emigrantsko »jugoslovansko uredništvo«, ki ga je pozneje izpopolnil s fašistom Pejčičem, tako da je njen današnji sestav takšen:

Emigranti, člani JDS: Franjo Katić, Mirko Kadoić in Krešimir Kolak.

Emigranta, ljetičevca: Djordjević in Pejčič.

Emigrant iz ujetništva: Branišlav Stevanović.

Kako dela ta emigrantska »jugoslovanska redakcija« v Kölnu, je bilo na primer videti leta 1967, ko se je iz nje ulila povodenj kritike zaradi domnevnih aretacij nemških turistov v Jugoslaviji in drugih socialističnih državah. Iz mikrofona radijske postaje, ki je oddajala na valovni dolžini Radija Novi Sad — kot piratski radio — je bilo slišati takorupene in histerične napade, kakršnih niso objavili niti najbolj reakcionarni nemški časopisi.

Radijska postaja Deutsche-Funk je skušala prevzeti srednjevalovno dolžino novosadskega radia v juliju 1966. Šele grožnja mednarodnega posvetovalnega odbora je naredila konec motnjam v sporu. Piratskih oddaj ni bilo več slišati, rečeno pa je bilo, da je Deutschland-Funk še v »eksperimentalni fazi« in da se je pač pripetila napaka...

Nenad Petrović je dobro poznal Duška Pejčiča. Eno izmed njunih srečanj velja popisati.

BULATOVIĆ IN EMIGRANTI

Nenad Petrović je nekega dne poleti 1967 stopil v kavarno »Schiller« pri Münchenski železniški postaji.

Pri mizi je s ljetičevcem Duškom Pejčičem in ljetičevcem sedel moški, katerega ni še nikdar videl. Ko je stopil bliže, je Pejčič rekel:

»To je jugoslovanski pisatelj Miodrag Bulatović!«

Vendar Pejčič ni rekel Petroviću, naj prisede, marveč ga je prosil, naj jih pusti same. Dodal pa je, da lahko mirne duše povečati, da je gospoda Bulatovića videl v njuni družbi.

Nenad je popoldne povedal Stankoviću, koga je videl v kavarni »Schiller«. Misli si je, da bo Čata jezen ali vsaj užaljen. Toda na njegovem obrazu je zaigral porogljiv nasmešek, ko je dejal:

Ted Bell, eden izmed ameriških šefov Radija Svobodna Evropa, znan kot »človek tajne službe«.

»Eh, moj Nenad, Bulatović je najprej prišel k meni in celo dopoldne je bil tukaj. Vendar pa ne vem, čemu se je pogovarjal s tistima tipoma...«

Potem je Nenad slišal vso zgodbo iz Stankovićevih ust.

Bulatović je prišel v Radio Svobodna Evropa in poiskal ravno njega. Stanković ga je ljubeznivo sprejel. Miodrag Bulatović je prinesel s seboj svoj roman »Junak na oslu«, da bi mu ga podaril, toda Stanković ga je presenetil, ker je to knjigo že imel v omari. Potem je gosta popeljal po prostori Radija Svobodna Evropa.

Kaj sta se ob tej priložnosti pogovarjala jugoslovanski književnik in emigrantski »leader«, ni Nenad nikdar zvedel.

Ko sta se Stanković in Bulatović spet srečala v decembru 1966, se je Petrović smel pridružiti njunemu pogovoru v radijski restavraciji. Pozneje je slišal tudi komentarje emigrantov o osebnosti tega pisatelja. Vendar o tem kasneje.

(Nadaljevanje prihodnjič)

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kličiji CGP »DELO«, Ljubljana. — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10. Prilije je, p. predal 598-KI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29. — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607. — Rokopisov ne vračamo.

PIŠE: ANA KUCELJ

JANEZOVA ČETA

RIŠE: J. RAVNIK

85. Poleti je v hribovskih vaseh zmanjkalo soli, ker je nihče ni mogel pripeljati iz zasedenega mesta. Tja so lahko šli samo svojci domobrancev. Neslana jed je kaj slaba. Drago je neki dan zvedel, da je šla Mlinarjeva Neža iz Strmca že navsezgodaj po sol in cigarete. Povedal je Brezarčkom in naredili so načrt. Proti večeru so šli žensko čakati. Janez in Drago sta se našemila. Sklenili so, da bosta govorila samo onadva, ker sta imela že bolj nizek glas. Upali so, da jih ne bo spoznala, ker je bila tudi precej kratkovidna. Slavic in Mirče sta stražila.

86. Neža jim je že na prvo besedo izročila polno vrečko soli in vse cigarete. Janez ji je še zagrozil, da mora o tem molčati, sicer jo bo zadela huda kazen. Sol so fantje skrili prav na vrhu stolpa, cigarete pa so dobili njihovi prijatelji na kurirski postaji. Drugo jutro je nekdo povedal, da je Neža na poti iz mesta izgubila vso »fasengo« soli in cigaret, ker je zbolela in se ji blede od vročine. Niti Brezarica niti Dragova mati pa nista mogli izveči iz fantov, kje dobijo sol, ki so jo prinašali k mizi v žepih in z njo solili jed v skledi za vse.

87. Hitlerjevi armadi je šlo vedno slabše in nitka na Mirčetovem zemljevidu se je pomaknila daleč nazaj. Rdeča armada je potisnila fašiste iz svoje in sosednih dežel. Pomagala je partizanskim enotam osvoboditi naše glavno mesto. Osvoboditev Beograda so hoteli pionirji proslaviti. Spet so vzeli iz peči svoje puške. Ana je slišala od žensk, da se pri Mlinarju v Strmci vsak večer zbirajo domobranske babnice, da opravljajo partizanske ljudi. Zbralo se je precej pionirjev in vsak je imel s seboj že bolj ali manj obtočeno italijansko pločevinasto čelado.